

DET
FRIVILLIGE
SOCIALE
ENGAGEMENT
I DANMARK

Det frivillige sociale engagement i Danmark

Frivilligrapport 2019-2021

Center for Frivilligt Socialt Arbejde

Det frivillige sociale engagement i Danmark
Frivilligrapport 2019-2021

Af Malthe Lindholm Sørensen, Helene Elisabeth Dam
Jørgensen, Nathalie Perregaard og Mette Hjære

December 2021

Center for Frivilligt Socialt Arbejde
Albanigade 54 E, 1. sal
5000 Odense C
T: 66 14 60 61
M: info@frivillighed.dk
W: frivillighed.dk

Center for Frivilligt Socialt Arbejdes publikationer
kan frit citeres med tydelig angivelse af kilden.

ISBN: 97-887-90440-45-9

Grafisk tilrettelæggelse: Lindhardt & Krull
Tryk: Mark & Storm Grafisk

Frivilligrapporten

Siden 2010 har Frivilligrapporten løbende monitoreret frivilligheden med særligt fokus på velfærdsområdet, dvs. social- og sundhedsområdet samt det humanitære og almennyttige arbejde.

Frivilligrapporten består af en befolkningsundersøgelse, en foreningsundersøgelse og en kommuneundersøgelse.

Center for Frivilligt Socialt Arbejde udgiver løbende analyser og Videnstemaer på baggrund af disse tre undersøgelser. Du kan finde meget mere viden om frivillighed på vores hjemmeside frivillighed.dk

Frivilligrapporten er delvist finansieret af en finanslovsbevilling under Social- og Ældreministeriet.

Indhold

Indledning	7
Frivilligrapportens tre kapitler	7
Kapitel 1	
Foreningsundersøgelsen	11
Hvem er de små og mellemstore organisationer (SMO)	13
Landsdækkende, men lille	14
CASE: "Hellere lille og vågen..."	15
SMO'ernes finansielle udfordringer	17
Indtægtsfordeling og risikospredning	17
Fundraising presser SMO'erne	19
Fundraising og dokumentation kræver ressourcer og kompetencer	21
CASE: Den svære fundraisingsdisciplin	24
Færre menneskelige ressourcer giver udfordringer	25
Strategisk rekruttering er mindre udbredt i SMO'er	25
SMO'erne har færre ressourcer til at onboarde og fastholde frivillige	26
God ledelse gennem kompetenceudvikling af bestyrelse.....	27
CASE: Foreningsudvikling – fra frivillig til forretning	29
Kapitel 2	
Kommuneundersøgelsen	31
Sociale foreninger – omfang og opgaver	32
Samarbejdsaktiviteter	33
Frivilligcentre	35
Uafhængige frivillige	36
Kommunale frivillige	36
De indre linjer	37
Frivilligkonsulenter.....	37
Civilsamfundsenheder og kommunesamarbejde	37
Frivilligpolitikker	38
Frivilligråd	38

Kapitel 3	
Befolkningsundersøgelsen	41
Frivilligheden på landet og i byerne	42
Det episodiske frivillige engagement	45
Frivillighed og hjælp i en krisetid.....	47
Hvem er coronahjælperne?	48
Relationen til brugerne påvirker frivilliges motivation.....	52
Beskæftigelses- og uddannelsesniveau: Det siger tallene om frivillige og brugere	53
Fodnoter	55
Litteratur	56
Metodebilag	
Foreningsundersøgelsen	59
Kommuneundersøgelsen	62
Befolkningsundersøgelsen.....	64
Videnstemaer	66

Indledning

Gennem de seneste årtier har der i mange dele af verden været en stor, og stadig stigende, anerkendelse af og efterspørgsel efter civilsamfundet og det frivillige sociale arbejde. Det har manifesteret sig i alt fra overnationale FN-frivilligprogrammer og EU-politikker til nationale regeringsgrundlag, civilsamfundsstrategier og charters – og videre til et, i hvert fald i dansk kontekst, mere lokalt niveau i kommunale politikker, diverse uddannelsesretninger og undervisningstilbud. Læg dertil, at frivilligheden i dag er at finde i alle sektorer og samfundsområder. Der er så at sige nok at holde øje med!

Igennem Frivilligrapport 2019-2021 giver vi et aktuelt bidrag til at sætte lys på nogle af de mange platforme, hvor frivillighed og det sociale arbejde i Danmark er i spil. Det er en opgave vi har haft siden 2010, hvor den første Frivilligrapport så dagens lys, og gennem alle årene har vi haft fokus på: 1) de frivillige sociale organisationer og foreninger, 2) kommunerne og deres samarbejde og engagement på det frivillige sociale område samt 3) danskernes frivillige (sociale) arbejde.

Frivilligrapport 2019-2021 er således ingen undtagelse, og som vanligt bygger den på og formidler resultaterne fra undersøgelser gennemført blandt foreninger, kommuner og befolkningen. Ikke alt er dog som det plejer, for vi har ændret i det deskriptive rapport-format, som har præget rapportens forgængere i 2010, 2012, 2014 og 2016-2018. Det gælder særligt foreningsundersøgelsen og befolkningsundersøgelsen, hvor vi i begge tilfælde har tilført mere dybdegående analyser af aktuelle tendenser og udfordringer som de frivillige sociale foreninger og organisationer har stået over for i 2019-2021. Vi har i den forstand nedjusteret de deskriptive analyser til fordel for mere forklarende analyser, der inddrager de frivillige sociale organisationer og foreningers erfaringer og viden om de tendenser og udfordringer vi har kortlagt gennem de kvantitative undersøgelser. Kommuneundersøgelsen ligner stort set sig selv og har bibeholdt den mere deskriptive karakter. Til gengæld kan vi for første gang betragte kommuners arbejde med den frivillige sociale sektor gennem en 10 år lang periode. Kort fortalt viser udviklingen en markant stigning over årene i kommunernes samarbejde med de frivillige sociale organisationer – en udvikling der dog har stabiliseret sig på et højt niveau de senere år.

FRIVILLIGRAPPORTENS TRE KAPITLER

I det første kapitel præsenterer vi foreningsundersøgelsen, der er gennemført blandt 528 landsdækkende, regionale og lokale frivillige sociale organisationer og foreninger. Både fra CFSA's mangeårige og tætte relation til praksis samt viden fra undersøgelser erfarer vi, at små og mellemstore landsdækkende organisationer står over for særlige udfordringer, når det kommer til økonomi, menneskelige ressourcer og organisatorisk kapacitet. Samtidig er der også store forventninger til og efterspørgsel efter foreningernes arbejde og bidrag til at styrke velfærden for sårbare og udsatte mennesker i Danmark. I foreningsanalysen ser vi nærmere på kapaciteten især blandt disse landsdækkende organisationer, der ved første øjekast fremstår store, men i virkeligheden løfter det frivillige sociale arbejde med ganske få ressourcer.

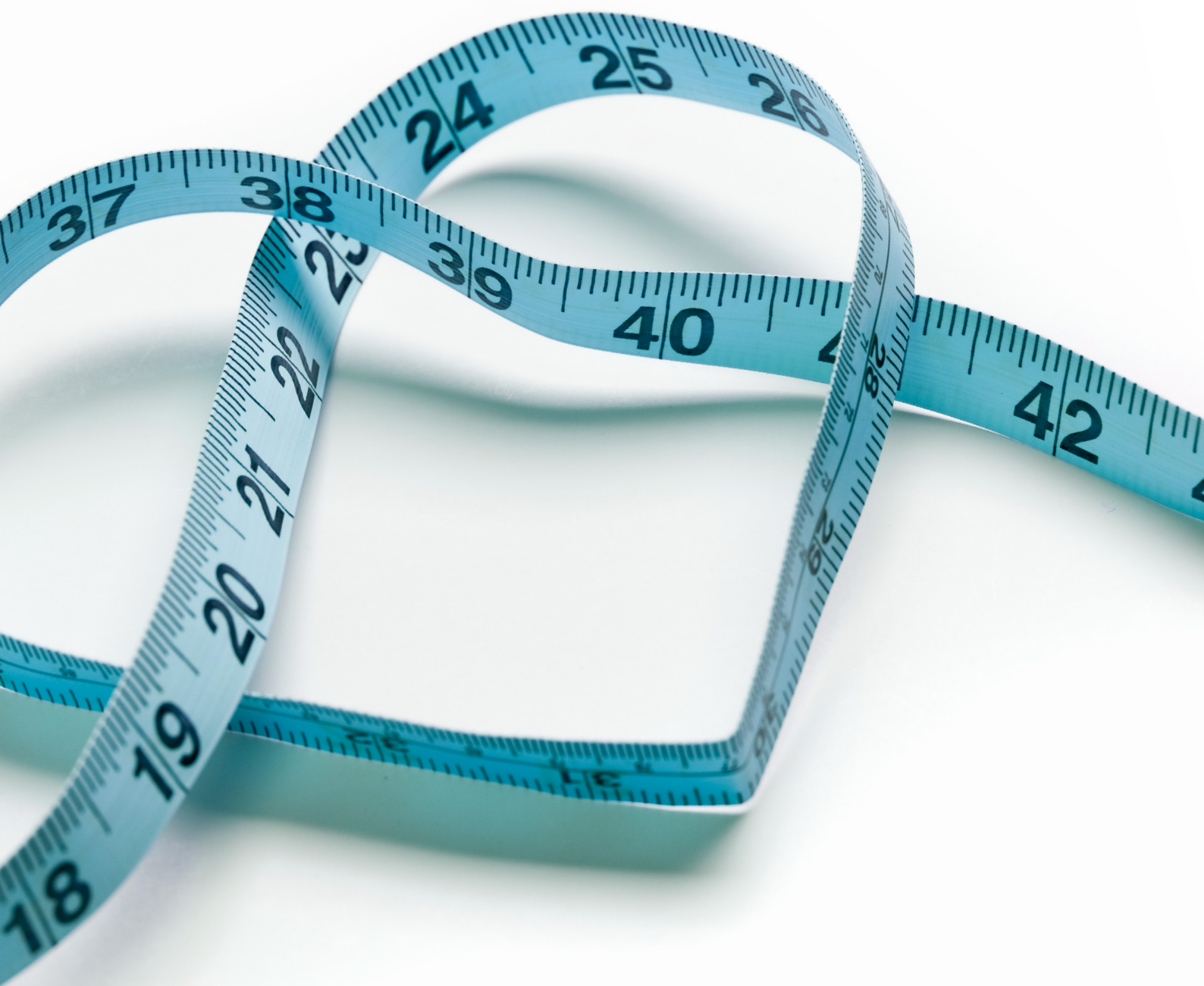

I andet kapitel præsenterer vi kommuneundersøgelsen, nærmere bestemt danske kommuners engagement i civilsamfundet og samarbejde med de frivillige sociale organisationer. Dette helikopterblik bygger på svar fra en survey udsendt til alle landets 98 kommuner, hvoraf 63 kommuner har deltaget. Tendensen fra dette helikopterblik er kun gået i en retning, nemlig mod mere samarbejde og mod mere organiserede og understøttende strukturer internt i kommunerne. Kommunerne er så at sige blevet en etableret aktør på civilsamfundsarenaen. I analysen tager vi en række nedslag i det aktuelle kommunale-frivillige samarbejde og supplerer med ny relevant forskning på området.

I det tredje og sidste kapitel præsenterer vi et uddrag af fire videnstemaer, som bygger på resultaterne af Frivilligrapportens befolkningsundersøgelse i 2019. Undersøgelsen er gennemført i foråret 2019 blandt 3.587 tilfældigt udvalgte danskere¹. De fire videnstemaer er løbende blevet udgivet i 2019 og 2020, og de havde følgende fokus:

- Hvordan frivilligheden tager sig forskelligt ud på landet og i byerne
- Betydningen af et øget episodisk frivilligt engagement
- Frivillighed og hjælp i en (corona) krisetid
- Hvordan relationen til brugerne påvirker frivilliges motivation.

Fællesnævneren og den røde tråd igennem videnstemaerne er det frivillige *engagement*. Fra forskellige perspektiver belyser videnstemaerne, hvordan engagementet udfolder sig blandt danskerne, og hvilken betydning og konsekvens det har for frivillige organisationer og foreningers muligheder i deres arbejde med foreningsudvikling, herunder rekruttering, fastholdelse og motivering af frivillige.

Kapitel 1

Forenings-undersøgelsen

Små og mellemstore landsdækkende organisationer står over for særlige udfordringer, når det kommer til økonomi, menneskelige ressourcer og organisatorisk kapacitet. Det viser Frivilligrapportens foreningsundersøgelse 2021. Udfordringerne forstærkes af, at der også er store forventninger til og efterspørgsel efter foreningernes arbejde og bidrag til at styrke velfærden for sårbare og udsatte mennesker i Danmark. I denne analyse ser vi nærmere på kapaciteten i de små og mellemstore landsdækkende frivillige sociale organisationer. Ikke kun for at skabe en bredere forståelse for deres vilkår, men også for at lægge op til dialog om den del af organisationslandskabet, der ved første øjekast fremstår store, men i virkeligheden løfter det frivillige sociale arbejde med ganske få ressourcer.

Frivillige sociale organisationer og foreninger findes i mange størrelser og med vidt forskellige kapaciteter og ressourcer til rådighed. Fra de største landsdækkende organisationer med lokalafdelinger fordelt over hele landet, store indtægter og tusindvis af frivillige til helt små lokale foreninger uden ansatte, en lille økonomi og med få frivillige. Variationen i størrelse og kapacitet blandt organisationerne betyder samtidig, at det er vanskeligt at skære alle over en kam. Det har tidligere været kutymen i Frivilligrapportens foreningsundersøgelser at betragte lokalforeninger og landsdækkende foreninger som to adskilte kategorier, hvor førstnævnte per definition har været små og sidstnævnte været store (Hjære, Jørgensen og Sørensen, 2018). Organisationslandskabet er dog mere nuanceret, og grænserne mellem store og små kan skæres på mange måder.

Denne analyse er et forsøg på et opgør med en sådan forsimpning. For mellem de største landsdækkende organisationer og de mindste lokale befinder der sig en, i nogle sammenhænge overset, større gruppe af frivillige organisationer og foreninger, der ved første øjekast fremstår store, men – på trods af deres landsdækkende eller regionale mærkat – er kapacitetsmæssige små, når det gælder faktorer som antallet af ansatte, årlig indtægt og geografisk udbredelse, målt på mængden af lokalafdelinger.

Det er således denne gruppe af små og mellemstore landsdækkende organisationer vi fokuserer på i denne foreningsanalyse – igennem rapporten omtalt som SMO'er². Analysen baserer sig på data fra foreningsundersøgelsen 2021 suppleret med konkrete eksempler og perspektiver fra interviews med tre SMO'er, nærmere bestemt Skyggeboørn, Fri af Misbrug og Leverforeningen.

<p>Fri af Misbrug</p> <p>Stiftelsesår: 2018</p> <p>Lokation: København</p> <p>Ansatte: 1 ansat fuldtid, 5 deltidsansatte</p> <p>Frivillige: 25</p> <p>Lokalafdelinger: 0</p> <p>Interviewperson: Anne-Camilla Nielskov, stifter og direktør</p>	<p>Skyggeboørn</p> <p>Stiftelsesår: 2016</p> <p>Lokation: Aalborg, Aarhus, København</p> <p>Ansatte: 1 stifter, 1 fuldtidskoordinator, 2 deltidskoordinatorer</p> <p>Frivillige: 60</p> <p>Lokalafdelinger: 3</p> <p>Interviewperson: Preben Hansen, formand</p>	<p>Leverforeningen</p> <p>Stiftelsesår: 1991</p> <p>Lokation: Odense</p> <p>Ansatte: 0</p> <p>Frivillige: 10</p> <p>Lokalafdelinger: 0</p> <p>Interviewperson: Lone McColaugh, formand</p>
--	---	---

Forventningerne og efterspørgslen til SMO'ernes arbejde og bidrag til at styrke velfærden for sårbare og udsatte mennesker i Danmark er stor. Men vores data fra foreningsundersøgelsen og erfaringerne fra SMO-interviewene viser, at organisationerne ikke altid har kapaciteten til at byde ind, gøre sig synlige eller opnå indflydelse. Mange har også svært ved at få adgang til fonds- eller offentlige midler, der kan sikre driften, hvilket i sidste ende kan have konsekvenser for organisationernes målgrupper. Om denne udfordring fortæller Preben Hansen, der er formand i Skyggebørn:

Det er kun ganske få fonde, som er opmærksomme på, at mursten og lønninger er forudsætningen for, at vi kan have 60 frivillige og hjælpe 250 børn og unge. (...) Ingen tvivl om, at vi bruger for mange ressourcer på at opfinde nye projekter, og derfor tror jeg på, at fondene skal kigge mere på det bestående og det, som allerede virker. Det ville frigive mange flere ressourcer i foreningerne til at løse deres kerneopgaver.

Den skæve balance med overvejende udviklingsmidler og ganske få driftsmidler – det gælder fonds- midler såvel som offentlige puljer – er en udfordring som mange SMO'er oplever at stå overfor. Begrænsede driftsmidler er dog ikke en ny problemstilling – og i øvrigt heller ikke kun et dansk problem (Hjære, Nielsen og Sørensen 2021) – og finansieringen af den frivillige sociale sektor har været debatteret i en lang årrække. Den nye civilsamfundsstrategi, som Frivilligrådet m.fl.³ udkom med i 2021, bidrager aktivt til debatten og anbefaler bl.a., at den offentlige støtte til civilsamfundets organisationer "får en samlet ramme til permanent støtte til drift og kerneaktiviteter". Det øgede politiske fokus på tilvejebringelse af flere driftsmidler er således positivt set fra SMO'ernes perspektiv.

HVEM ER DE SMÅ OG MELLEMSTORE ORGANISATIONER (SMO)

Inden vi i de næste afsnit folder analysen ud, er det nødvendigt først at se på, hvordan vi afgrænser og definerer SMO'erne. Ud fra en systematisk analyse af foreningsundersøgelsens data har vi udvalgt tre kvantitative faktorer, der på forskellig vis er indikatorer på ressourcer og kapacitet i organisationerne⁴.

1. Årlig indkomst:
Indikator for organisatorisk styrke og handlerum

2. Antallet af ansatte på ordinære vilkår:
Indikator for menneskelige ressourcer og kapacitet til fx fundraising, interessevaretagelse, udvikling/støtte af frivillige og kerneopgave, (strategisk)ledelse

3. Antallet af lokalafdelinger:
Indikator for geografisk udbredelse og størrelse

Der er uden tvivl flere faktorer og andre måder at afgrænse og definere SMO'erne på. Vi kunne fx have brugt antal *årsværk* i stedet for antal ansatte, men idet datagrundlaget for antal ansatte var større, valgte vi denne variabel frem for antal *årsværk*. Vi kunne også have valgt en faktor med antal frivillige eller medlemmer, men disse er også fravalgt. Igen på grund af datagrundlaget, men også fordi antal frivillige ikke nødvendigvis er retvisende for en organisations størrelse og kapacitet. Det gælder fx selvejende institutioner, der kan have en høj årlig indkomst og mange ansatte, men samtidig have få eller ingen frivillige tilknyttet. Det er vigtigt at fastslå, at ovenstående definition derfor ikke er definitiv, men - som beskrevet indledningsvist - en anledning til at åbne for en bredere forståelse af og dialog om denne del af det frivillige sociale organisationslandskab.

I det følgende præsenterer vi foreningsundersøgelsens data i tre afsnit. Hvert afsnit er bygget op af kvantitative afrapporteringer fra foreningssurveyen, der fremhæver særlige udfordringer som SMO'erne står overfor. Disse udfordringer nuanceres og perspektiveres gennem kvalitative interviews med de tre SMO'er.

LANDSDÆKKENDE, MEN LILLE

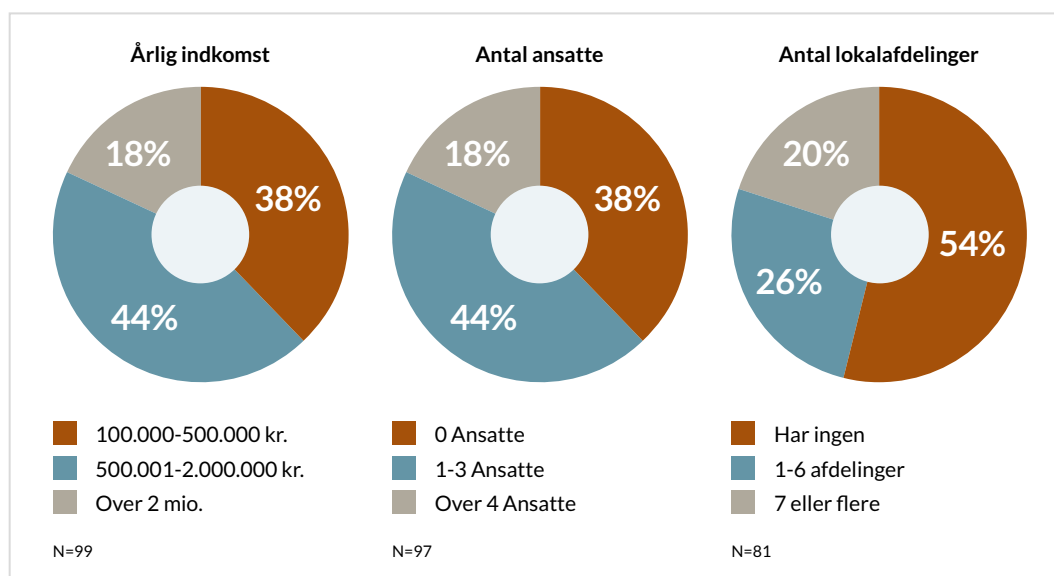
I dette første afsnit kaster vi et mere nuanceret blik på SMO'erne og de kvantitative faktorer, som vi har brugt til at kategorisere dem ud fra. Dette supplerer vi med bidrag fra interviewene, hvor de tre case-organisationer sætter ord på, hvad det vil sige at være lille, men landsdækkende.

En organisation indgår i kategorien af SMO'er, hvis én eller flere af de tre følgende faktorer gør sig gældende for organisationen:

- 1) en årlig indkomst mellem 100.000-5.000.000 kroner
- 2) mellem 0 og op til 7 ansatte på ordinære vilkår
- 3) mellem 0 og op til 13 lokalafdelinger.

For langt de fleste organisationer gør flere faktorer sig gældende samtidig. Særligt finder vi en sammenhæng mellem årlig indkomst og antal ansatte. Omvendt er der ikke nødvendigvis en sammenhæng mellem antallet af lokalafdelinger og indkomst/ansatte. Antallet af lokalafdelinger kan betragtes som en indikator for organisationernes geografiske fordeling og udbredelse. Dog er det samtidig nødvendigt at understrege, at ikke alle organisationer gør brug af lokalafdelinger i deres organisering. Der findes således også store landsdækkende organisationer som f.eks. Dansk Flygtningehjælp, der ikke har lokalafdelinger i traditionel forstand med selvstændige bestyrelser.

Dykker vi ned i SMO'erne finder vi også en forholdsvis stor variation på tværs af organisationerne. Godt en tredjedel af foreningerne er karakteriseret ved ikke at have nogen ansatte og/eller have en begrænset økonomi med indtægter på under 500.000 kr. om året.

Den største andel af SMO'erne har mellem 500.001-2.000.000 kr. i årlige indtægter samt mellem 1 og 3 ansatte – det er i begge tilfælde 44 pct. af SMO'erne, hvor dette gør sig gældende. Knap en femtedel af SMO'erne (18 pct.) har over 2 mio. kr. i årlige indtægter og/eller over 4 ansatte på ordinære vilkår. Kigger vi på antallet af lokalafdelinger, er det over halvdelen af SMO'erne, der ikke har lokalafdelinger. Dette understreger således, at en stor del af de landsdækkende organisationer ikke er fysisk til stede på trods af deres landsdækkende mærkat.

”HELLERE LILLE OG VÅGEN...”

I vores tre case-organisationer Fri af Misbrug, Skyggebørn og Leverforeningen har de hver deres bud på, hvad det vil sige at være lille og landsdækkende med forholdsvis få ressourcer til rådighed. Organisationsstørrelse er et begreb med mange facetter, og de tre organisationer er enige om, at det ikke handler om at blive stor for enhver pris. Samtidig ser vi i foreningsundersøgelsen, at der også er mange SMO'er, som har forholdsvis små målgrupper, hvilket naturligvis kan sætte en grænse for, hvor stor en organisation kan blive. Det gælder fx de sygdoms- og patientforeningerne, som henvender sig til mennesker med sjældne sygdomme.

Ifølge Anne-Camilla Nielskov, stifter og direktør i Fri af Misbrug, er det oplagt at måle organisationers størrelse på den impact, de leverer – altså hvor mange mennesker organisationen hjælper. Hun uddyber:

Jeg har ikke nogen ambition om at få en stor organisation med mange medarbejdere – jeg drømmer om at hjælpe mange mennesker med få medarbejdere. En af grundene til, at vi lykkes, er fordi vi er en lille og dynamisk organisation, der kan handle hurtigt og ikke behøver at spørge om lov. Vi har en bestyrelse, som er utrolig professionel. Det er nogle "tunge" og dygtige mennesker, men som samtidig giver mig plads og lov til at handle, som jeg gør. Men der er en risiko for, at for mange mennesker og for meget bureaukrati bremser det, der gør os unikke.

Ifølge Anne-Camilla Nielskov har det en række fordele at være en mindre organisation. Selvfølgelig er der en sammenhæng mellem antallet af menneskelige ressourcer og antallet af mennesker som organisationen kan nå ud til. Men hun ser stadig masser af muligheder i at nå ud til mange i mennesker, selvom der er få medarbejdere i organisationen. Hun oplever at have en dynamisk organisation, der kan reagere hurtigt, når der er behov for det, uden at skulle kæmpe med et stort bureaukrati. Samtidig understreger hun væsentligheden i at have en dygtig bestyrelse, som har afgørende betydning for at drive en lille organisation, der gør en stor forskel.

En udfordring at bygge op og bygge bro på langdistance

I Skyggebørn ønsker de heller ikke at vokse for enhver pris og har erfaret, at udbredelsen af nye afdelinger rundt om i landet kræver mange ressourcer og derfor også strategiske overvejelser om, hvornår der skal udvides. Preben Hansen uddyber:

Vi fik for et halvt års tid siden en henvendelse fra nogle mennesker, der gerne ville åbne en ny afdeling af Skyggebørn i en stor by. Der tror jeg, vi for tre år siden havde sagt: Det gør vi da bare, lad os starte på mandag. Men i dag tænker vi lidt anderledes. I dag siger vi: Lad os starte en dialog. Derefter fremlægger vi en køreplan, hvor vi koordinerer lokaler, kommunikerer om åbning 3 måneder før, finder frivillige gruppeledere, der skal på kursus, finder en lokal koordinator, der håndterer familier, børn, gruppeledere og andre gøremål.

Preben Hansen forklarer, at en afdeling af Skyggebørn koster omkring 1.000.000 kr. om året. Udgifter, der går til lokaler, fagprofessionelle koordinators, mad og drikke i grupperne, supervision og teambuilding for gruppeledere, sociale aktiviteter for børnene, kommunikation og meget mere. Erfaringen er, at det ca. tager tre år at etablere en ny afdeling. Den tid skal bruges på at opbygge netværk og gøre foreningen kendt i det nye lokalområde. Et arbejde, der yderligere kan udfordres af den fysiske afstand mellem hovedafdelingen og den nye afdeling. Efter de tre år er det erfaringen, at lokalafdelingen bliver selvkørende, hvilket er lykkes med afdelinger i Aarhus og København. Preben Hansen tilføjer at:

Der tror jeg nogle gange, at vi skal blive bedre til at bruge hjernen frem for hjertet. Det handler selvfølgelig rigtig meget om ildhu, men også om at tænke forretningsmæssigt. Hellere have tre velfungerende afdelinger end seks, hvor det ikke fungerer. Det giver for meget unødigt arbejde i en organisation, der er præget af frivillighed.

Preben Hansen understreger, at de i Skyggebørn har måtte sande, at det er vanskeligt at drive nye afdelinger uden ansatte koordinatore. I starten blev afdelingen i København kørt fra hovedafdelingen i Aalborg, men det var for svært at have fingeren på pulsen, hvilket resulterede i stor udskiftning af både børn og frivillige. Med andre ord har det ikke værdi for foreningen at udvide og blive større, hvis ikke der lokalt er afsat ressourcer til at den nye afdeling kan driftes.

I Fri af Misbrug har de ingen lokalafdelinger. Organisationens primære aktivitet er rådgivning, som foregår over telefonen. Kontakten til målgruppen etableres ofte online og på sociale medier, og derfor er der ikke behov for at have afdelinger rundt om i landet. Alligevel er der udfordringer i at bygge bro til 98 kommuner, når organisationen fysisk er lokaliseret i København og samtidig forsøger at dække hele Danmark. Anne-Camilla Nielskov uddyber:

Meget af det, vi laver, er online og på SoMe – det betyder, at vi når ret bredt ud. De ringer alle steder fra. Udfordringen kan være at bygge bro til 98 forskellige kommuner, og selvom vi er eksperter, er vi ikke eksperter i tilbuddene i 98 kommuner. Der er nogle kommuner, vi har større kendskab til end andre. Det gør, at vi nogle gange starter fra bunden med at finde ud af, hvilke eksisterende tilbud, der er i en ny kommune og hvilke døre, vi kan gå ind af. Vi er klart stærkest på Frederiksberg og i København. Det er her, vi får flest henvendelser fra og har det største netværk. Men vores tilbud er det samme, uanset hvor man ringer fra.

I forlængelse af ovenstående forklarer Anne-Camilla Nielskov, hvordan deres samarbejde med kommuner i Jylland kræver flere ressourcer. Afstanden kræver mere planlægning og flere ressourcer fx til transport. Men det ændrer ikke på, at de i Fri af Misbrug stadig forsøger at prioritere de kommuner, der ligger længere væk.

Nærheden til medlemmer er det vigtigste

I Leverforeningen gør de også meget ud af at forsøge at være til stede i hele landet på trods af, at deres størrelse kan gøre det udfordrende. I forsøget på at være til stede har de bl.a. medlemmer som lokalt påtager sig ansvaret som kontaktpersoner i et område af landet. Det vigtige er ifølge formand Lone McColaugh heller ikke at være stor, men at foreningen ikke mister nærheden til deres medlemmer. Hun uddyber:

Foreningen er ikke så stor, men heller ikke rigtig lille. Vi skal ikke være større, end at vi hele tiden har vores nærhed til vores medlemmer. Selvfølgelig vil vi gerne vækste, men ikke bare for at vækste. Det helt gennemgående i vores strategi er, at vi ikke må miste nærheden. Nærheden skal være der, således at vores medlemmer kan få fat i os og snakke med os, når de har behov for det.

Leverforeningen er også et eksempel på, at små organisationer kan opnå indflydelse, selvom de ikke har store muskler at spille med. Lone McColaugh forklarer, hvordan Leverforeningen er en del af flere europæiske netværk for lignende foreninger rundt om i Europa. De internationale relationer bidrager i høj grad til Leverforeningens udvikling og søger for, at de har den nyeste viden og kan bidrage til den danske debat, når det kommer til at fortale for leverpatienter i Danmark. Hun uddyber:

Vi sidder i et europæiske netværk for sjældne leversygdomme, hvor nogle af leverlægerne fra Danmark også er repræsenteret. Her er fokus på mange af de sjældne leversygdomme, som folk også har herhjemme, men som får mindre opmærksomhed. Der er ikke mange, der har sygdommene i Danmark. Derfor er der også mindre opbakning til at blive klogere på sygdommene. Med den viden vi får fra netværket, kan vi skubbe ved tingene, så flere får en bid af kagen. Vi er ikke så store, men bare vi bliver set og hørt de rigtige steder.

De tre cases illustrerer, at der også kan tilskrives positive kvaliteter ved ikke at fokusere så meget på at vækste i størrelse, og dét at være en mindre organisation kan have mange fordele, fx i forhold til nærvær med medlemmer.

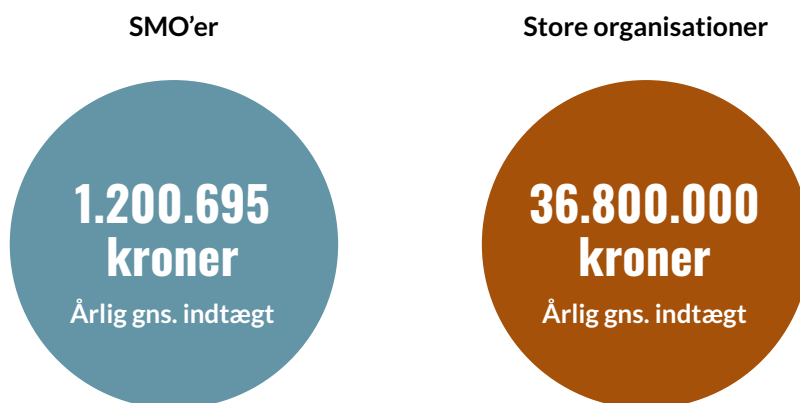
SMO'ERNES FINANSIELLE UDFORDRINGER

I dette afsnit ser vi på nogle af de udfordringer SMO'erne møder, som er forbundet med deres økonomi og finansielle situation. Konkret er det indtægtsgrundlaget og -fordelingen, men det handler også mere overordnet om deres kapacitet til og erfaringer med at fundraise og dokumentere. Igennem afsnittet sammenligner vi SMO'erne med større organisationer.

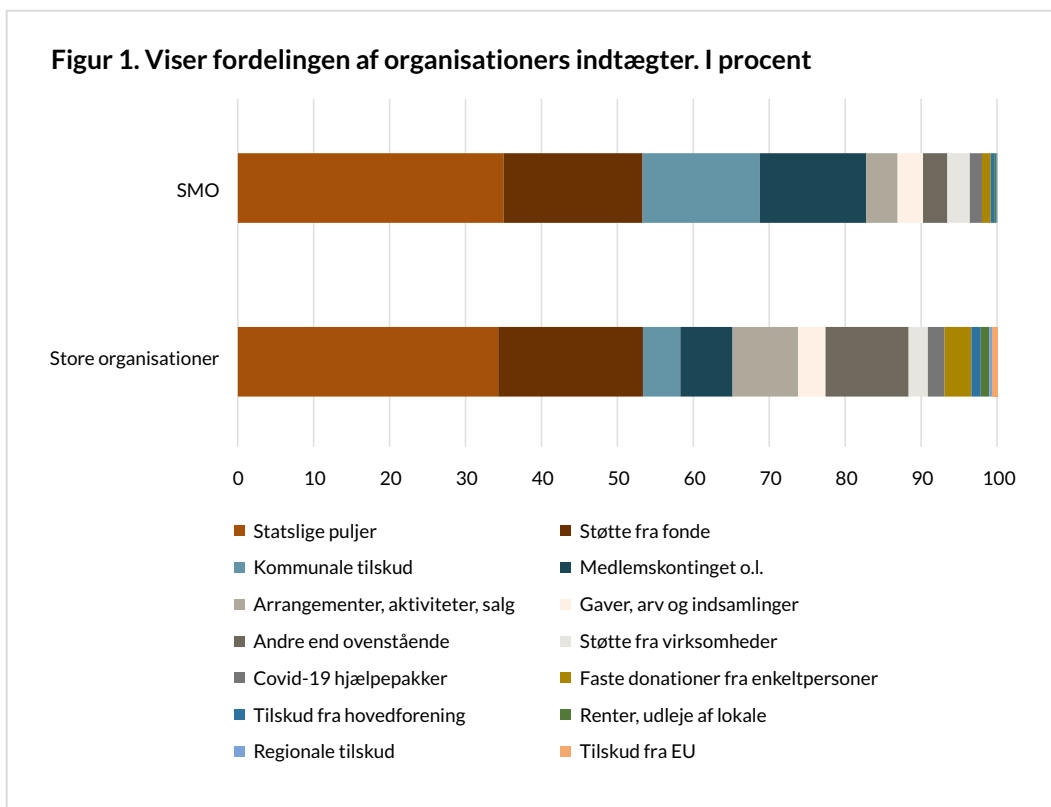
INDTÆGTSFORDELING OG RISIKOSPREDNING

Ovenfor så vi, at der er stor forskel på organisationernes økonomiske grundlag. Men hvad med fordelingen af indtægter? Altså, hvor kommer pengene fra i de frivillige sociale organisationer, og er der forskel på denne fordeling blandt store og små organisationer?

Hvis vi ser på de samlede indtægter, er der stor forskel på SMO'er og de store organisationer. Hvor SMO'erne har en gennemsnitlig årlig indkomst på godt 1,2 millioner kroner, er den cirka 30 gange større i de store organisationer, nærmere bestemt 36,8 millioner kroner.

Ser vi på fordelingen af indtægter, er der ligeledes store forskelle – men også ligheder på tværs af organisationernes størrelser.

N: SMO'er = 87; Store organisationer = 42.

I figur 1 befinder SMO'erne og de største organisationer sig tæt på hinanden, når vi ser på, hvor stor en andel af deres samlede indtægter, der kommer fra statslige puljer samt støtte fra fonde. Men så stopper lighederne også. Det ser vi fx med hensyn til kommunale tilskud, hvor disse udgør godt 15 pct. af indtægterne i SMO'erne, mens det er knap 5 pct. af indtægterne i de store organisationer, der kommer fra kommunerne. Det kan bl.a. skyldes, at mindre landsdækkende og regionale organisationer har en tættere tilknytning til kommunerne i de lokalområder, de er til stede i.

SMO'erne er, sammenlignet med de store organisationer, også mere afhængige af medlemskontingenter. I gennemsnit udgør medlemskontingenter 14 pct. af deres indtægter, mens medlemskontingent udgør cirka 7 pct. af indtægterne i de store organisationer. Samtidig oplyser godt en femtedel af SMO'erne, at de oplever et fald i deres medlemskontingenter.

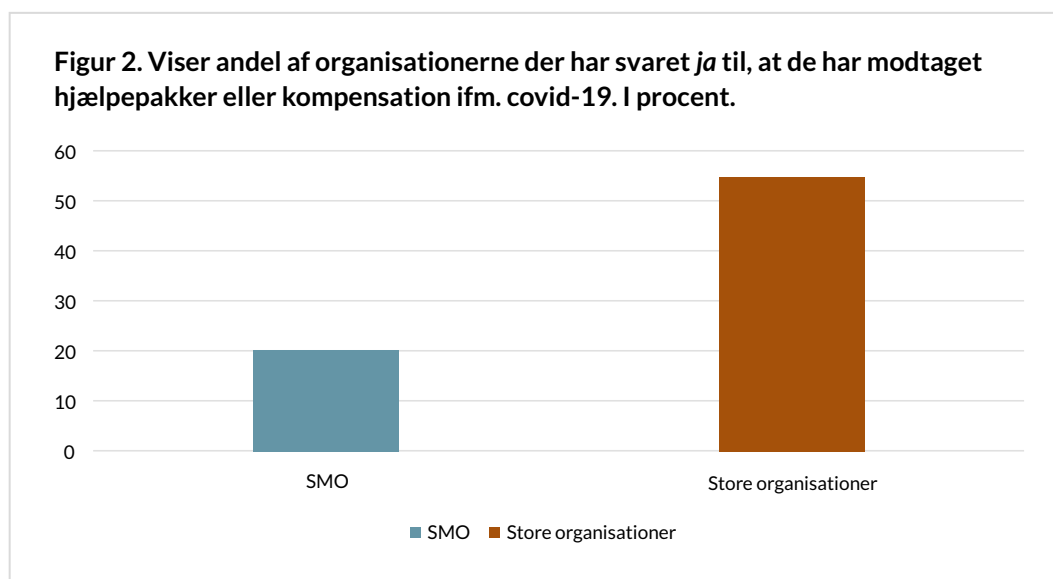
Der er også forskel på organisationernes grad af økonomisk risikospredning. Lidt over 80 pct. af indtægterne i SMO'erne stammer fra fire forskellige finansieringskilder: statslige puljer, støtte fra fonde, kommunale tilskud samt medlemskontingent. De store organisationers indtægtsgrundlag er i højere grad spredt ud over flere finansieringskilder, hvilket giver den fordel, at den økonomiske risiko mindskes. For begge organisationsgrupper stammer mere end halvdelen af deres indtægter imidlertid kun fra to kilder, nemlig statslige puljer og private fonde. At fondene i dag finansielt spiller en langt større rolle, bekræftes af helt ny forskning, der viser, at en større og større andel af de frivillige sociale organisationers indtægter især kommer fra fondene (Clausen, 2021a).

I forbindelse med udvalgsarbejdet til den nye Civilsamfundsstrategi 2021⁵, er der gennemført en analyse af henholdsvis tre store, tre mellemstore og tre små foreningers økonomi. Analysen viser, i lighed med vores undersøgelse, at mange organisationers finansiering kommer gennem donationer, offentlige puljer, fonde, medlemskontingenter mv. Analysen konkluderer imidlertid også, at en sådan sammensat økonomi stiller høje krav til organisationerne om løbende at matche deres aktiviteter med økonomien, så de balancerer – både over tid, men også i forhold til de krav, der følger med modtagelse af midlerne⁶.

Coronapandemien og økonomien

Covid-19 hjælpepakker har primært været givet til de store organisationer og i langt mindre grad til SMO'erne. Således har godt halvdelen (55 pct.) af de store organisationer modtaget hjælpepakker, mens det samme er tilfældet i hver femte SMO'er (20 pct.).

Hjælpepakkerne er overvejende udbetalt fra offentlige puljer. Dog har ca. 52 pct. af de store organisationer modtaget hjælpepakker fra fonde, hvorimod det kun gælder for 25 pct. af SMO'erne.

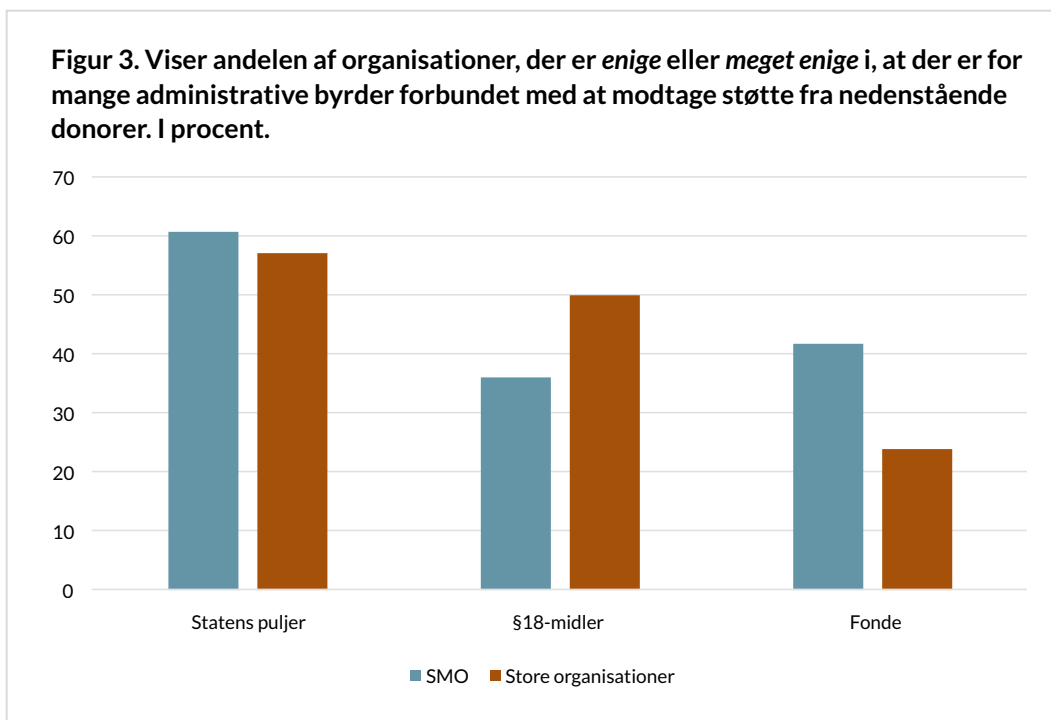
N: SMO = 99; store = 51.

Fra interviewene med de tre case-organisationer bliver ovenstående billede bekræftet. Ingen af dem har modtaget hjælpepakker fra det offentlige – dog har både Fri af Misbrug og Skyggebørn modtaget donationer fra fonde, som har bidraget til at hjælpe dem gennem coronanedlukningerne. For Skyggebørn var en større bevillingen øremærket til "driftsstøtte" meget essentiel, idet de i 2020 manglede 20 pct. af deres vanlige indtægter fra virksomheder, organisationer, events og private medlemskaber. I Fri af Misbrug var fondsdonationerne også af stor betydning. Samtidig blev coronakrisen en anledning for organisationen til at åbne dørene til flere af de større fonde. Fondenes akutpuljer var mere tilgængelige end de ordinære puljer, hvilket betød, at Fri af Misbrug havde nemmere ved at få deres ansøgninger til fondene igennem. Bevillingerne fra akutpuljerne havde den yderligere betydning, at den blåstempledte organisationen og styrkede legitimiteten overfor de større fonde.

FUNDRAISING PRESSER SMO'ERNE

Fundraising er for de fleste organisationer en nødvendig kerneopgave, men det er også velkendt, at det er en ressourcekrævende opgave. I undersøgelsen har vi spurgt ind til foreningernes oplevelse af administration og kapacitet i forbindelse med modtagelser af midler fra det offentlige såvel som fra fonde.

Fra figur 3 fremgår det, at ca. 60 pct. af SMO'erne og de store organisationer oplever administrative byrder i forbindelse med modtagelsen af statslige puljer. Det er et forholdsvis højt tal, men det understreger samtidig, at modtagelsen af statslige puljer kræver, at organisationerne har tilstrækkelige menneskelige ressourcer til at håndtere den administration, der er forbundet med puljerne. Ved modtagelsen af kommunale §18-midler er det i højere grad de store organisationer, der erklærer sig enige i, at §18-midlerne er behæftet med administrative byrder. Det kan skyldes, at de store organisationer bruger ressourcer på at understøtte deres lokalafdelinger i ansøgning af midlerne og derfor oplever dette som en tungere administrativ byrde. 36 pct. af SMO'erne er enige i, at §18-midlerne er en tungere administrativ byrde.

N: Statens puljer=128; §18-midler=93; Fonde=125

Kaster vi blikket på, hvordan organisationerne oplever administration ifm. fondsbevillinger, er det med omvendt fortegn. Her er det SMO'erne (42 pct.), der i højere grad end de store organisationer (24 pct.) oplever administrative byrder forbundet med at søge og modtage fondsmidler. Dette synes – igen – at understøtte vores tese om, at SMO'erne, især når det kommer til fondsmidler og statslige puljer, mangler ressourcerne til at varetage det arbejde, der er forbundet med at søge og administrere bevillingerne.

Det er dyrt at være lille og fattig

Et helt nyt ph.d.-studie blandt frivillige sociale landsdækkende organisationer bekræfter den tendens vi finder i foreningsundersøgelsen. Studiet undersøger de transaktionsomkostninger organisationerne har i forbindelse med ansøgning og administration af offentlige såvel som private midler fra fonde. Omkostningerne opgøres ved at måle på organisationers brug af administrative akademiske årsværk. Studiet konkluderer overordnet, at det er dyrt at være lille og fattig. Eksempelvis bruger mindre organisationer (ved visse puljer) op til 23 gange så mange penge end store organisationer på at administrere samme størrelse bevillingsbeløb (Clausen 2021b).

Undersøgelsen skelner mellem hhv. *frie indtægter* – som organisationen selv bestemmer anvendelsen af inden for organisationens formålsparagraf – og *målede projektmidler*, hvortil der er knyttet et specifikt formål, fastsat af donoren. Undersøgelsen skelner ligeledes mellem om pengene kommer fra offentlige eller private aktører. Der er således tale om fire forskellige indtægtstyper: Frie offentlige midler, frie private midler, private projektmidler og offentlige projektmidler.

Overraskende nok er det de offentlige frie midler, der påfører små organisationer de største udgifter. Konkret viser tallene, at for hver million kroner de små organisationer modtager, stiger deres omkostninger til administrative akademiske årsværk med hele 7 pct. Omvendt stiger de store organisationers udgifter til samme post kun med 0,3 pct. Undersøgelsen forklarer denne forskel med, at de små organisationer bruger de frie midler på at styrke deres kapacitet ved at ansætte akademikere, som kan hjælpe med at løfte det organisatoriske arbejde, der ofte varetages af frivillige, fx bestyrelsesmedlemmer (Clausen 2021b). Det vil sige, at det arbejde, der før var frivilligt – og dermed "gratis" – nu er lønnet.

En lignende situation ser vi faktisk i Skyggebørn, hvor de har fået frie midler fra en fond og bl.a. ansat en akademisk medarbejder, der kan varetage dele af det organisatoriske arbejde, som hidtil har ligget hos den frivillige formand. Målet er, at medarbejderen skal hjælpe med at gøre organisationen økonomisk bæredygtig – også når fondsmidlerne udløber. I den forstand kan en investering i akademiske medarbejdere, der kan løfte den organisatoriske kapacitet, være givet rigtig godt ud for de mindre organisationer.

De private frie midler er ifølge ph.d.-studiet også dyrere for de små organisationer at administrere end for de store organisationer. Således stiger omkostninger til administrative akademiske årsværk med 5 pct. for de små organisationer for hver million kroner de modtager, mens udgifter tilsvarende stiger med 2 pct. for de store. At det således er mindre omkostningstungt for de store organisationer, forklarer Clausen bl.a. ved deres stordriftsfordele (Clausen 2021b).

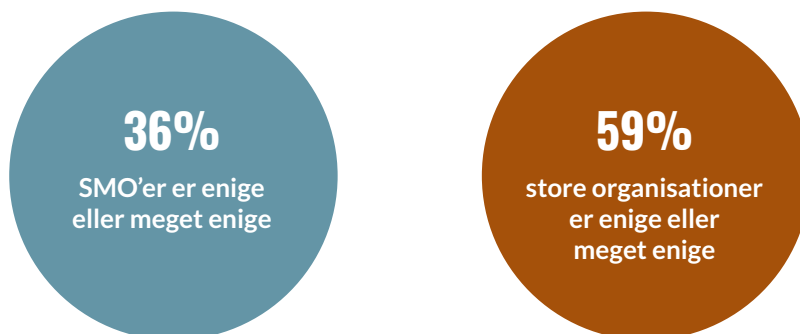
Når det drejer sig om de private målrettede projektmidler, der hovedsageligt består af projektbevillinger fra fonde, er der stort set ingen forskel på store og små organisationer. For de små stiger omkostningerne til administrative akademiske årsværk med 4,9 pct. og for de store med 5 pct., for hver million kroner de modtager. Det er imidlertid bemærkelsesværdigt, at organisationernes omkostninger stiger i lige høj grad. Dette forklares i studiet med, at fondenes målrettede projektmidler ofte er forbundet med høje krav om løbende monitorering og opfølgning, hvilket kræver administrative kræfter at efterleve. Samtidig konkluderer studiet, at bevillingerne ofte udmøntes med specifikke krav til den enkelte organisations indsats – krav, som er omkostningsfulde at udvikle og implementere (Clausen 2021b). Der er således samme krav til store såvel som små organisationer, og derved også de samme forventninger fra fondenes side til, at de små organisationer – uagtet deres begrænsede kapacitet – bruger samme omfang af ressourcer på administrative akademikere til udvikling, implementering, monitorering og opfølgning.

Endelig viser modtagelsen af offentlige målrettede projektmidler, der inkluderer både statslige puljer og kommunale projekttilskud, at det igen er de små organisationer, som har flest omkostninger. Hos de små stiger omkostningerne til administrative medarbejdere således med 3,3 pct. for hver million kroner de modtager, mens omkostningerne tilsvarende for de store organisationer stiger med 1 pct. (Clausen 2021b).

FUNDRAISING OG DOKUMENTATION KRÆVER RESSOURCER OG KOMPETENCER

Der er længere mellem fundraisingskompetencerne blandt SMO'erne end blandt de store organisationer. Som det ses af nedenstående, er lidt mere end hver tredje af SMO'erne enige eller meget enige i, at de har kompetencerne, mens over halvdelen af de store organisationer svarer det samme.

”Vores forening har ansatte/frivillige med de fornødne kompetencer til at fundraise effektivt”

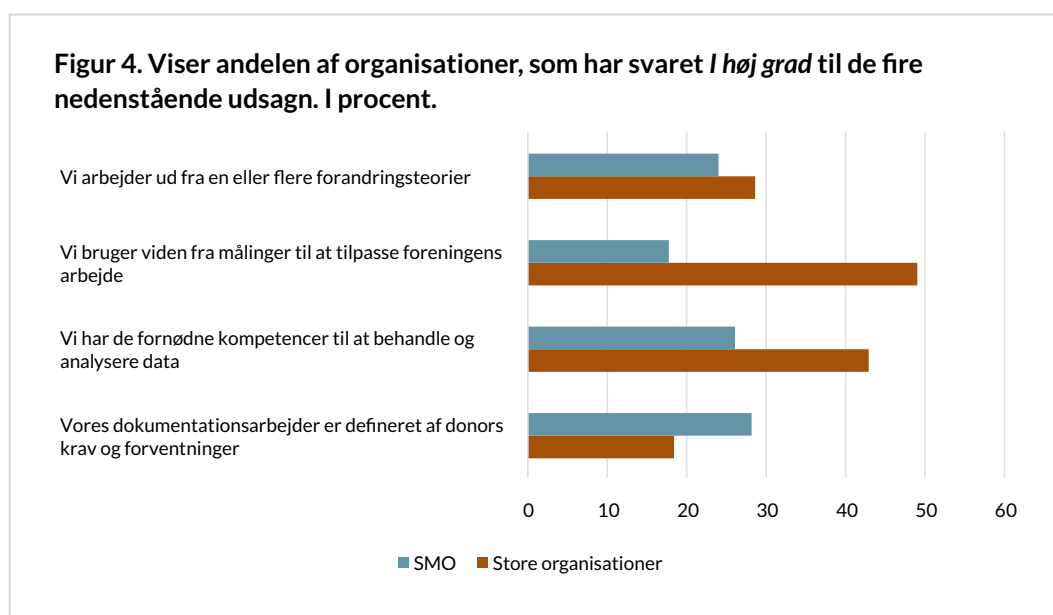

N=126.

Fundraising og dokumentation hænger tæt sammen. Gennem CFSA's mangeårige arbejde med netop dokumentation blandt frivillige sociale organisationer har vi erfaret, at et solidt og retvisende dokumentationsarbejde er et stærkt kort for en fundraiser, når potentielle bevillingsgivere skal overbevises om, at deres penge er godt investeret i organisationen.

Kaster vi blikket mod organisationernes arbejde med dokumentation og måling af deres indsatser ses igen store forskelle, når vi sammenligner SMO'erne med de store organisationer. Dokumentation er et emne, der fylder meget for mange organisationer og som ofte er relateret til mulighederne for at få økonomiske midler tilført både fra fonde og offentlige puljer. Et grundigt dokumentationsarbejde afhænger – som meget af ovenstående – af organisationernes ressourcer.

Af nedenstående figur 4 tyder det på, at de større organisationer har mulighed for at udføre et mere grundigt dokumentationsarbejde. Organisationerne har i spørgeskemaet haft mulighed for at svare *i høj grad, i nogen grad, i mindre grad, slet ikke* eller *ikke relevant*. Figuren viser andelen, som har svaret *i høj grad*.

N: SMO=96; Store organisationer=49

Det er omtrent lige store andele af SMO'erne (24 pct.) og de store organisationer (29 pct.), der i høj grad arbejder ud fra én eller flere forandringsteorier. Det er positivt, da forandringsteorien er et godt fundament for dokumentationsarbejdet. Ser vi på de SMO'er, der i en eller anden udstrækning arbejder ud fra en forandringsteori – enten i høj, i nogen eller i mindre grad – drejer det sig om godt to ud af tre. Det betyder omvendt, at den sidste tredjedel slet ikke arbejder ud fra forandringsteorier eller vurderer spørgsmålet som *ikke relevant* for deres organisation. I hvilken udstrækning det har konsekvenser for økonomien blandt de SMO'er, kan vi ikke direkte påvise, men som kravene til såvel offentlige som private puljer er i dag, forventes det, at man fx kan påvise, hvilke resultater man skaber – og herunder, hvorledes ens aktiviteter fører til disse resultater. Og til at fastslå dette, er en forandringsteori et godt fundament.

Ovenstående viser, at der er behov for at understøtte SMO'er, der ikke har ressourcer eller kapacitet til at arbejde med forandringsteori, således at manglende dokumentationsfærdigheder ikke svækker mulighederne for at få tilført økonomiske midler eller at bliver endnu skarpere på, hvordan organisationernes indsatser hjælper deres målgrupper.

Når det kommer til at anvende viden om organisationen til at tilpasse organisationens arbejde er der stor forskel på de to grupper. Blandt SMO'erne er det knap hver femte (18 pct.), der i høj grad anvender viden fra målinger til at tilpasse deres arbejde, hvorimod næsten hver anden af de store organisationer (49 pct.) i høj grad anvender deres viden. Det kan være et tegn på, at SMO'er har færre ressourcer til at udføre denne vidensindsamling og efterfølgende anvende den aktivt.

Dette bekræftes ligeledes af det tredje udsagn om kompetencerne til at behandle/analysere viden og data. Her er der også markante forskelle, idet 43 pct. af de store organisationer svarer, at de i høj grad har kompetencerne, mens det samme er gældende for 26 pct. af SMO'er. Det sidste udsagn om, hvorvidt dokumentationsarbejdet er defineret af donors krav og forventninger, er også interessant. Her tyder svarene på, at de store organisationer har mere indflydelse på deres eget dokumentationsarbejde, hvorimod SMO'er i højere grad er styret ud fra bevillingsgiverens krav og forventninger. Således svarer 28 pct. af SMO'erne, at deres dokumentationsarbejdet i høj grad er defineret af donors krav og forventninger. Dette er kun gældende for 18 pct. af de store organisationer.

At skrive fondsansøgninger er en svær disciplin. Jeg skrev fondsansøgninger i halvandet år uden at være i nærheden af at få en krone. Jeg kunne ikke finde ud af det. Jeg havde så mange akademiske praktikanter inde over, men som heller ikke lykkedes, fordi det kræver noget erfaring, og der er bare en masse usagt. Selvom man får vejledning og har lånt bogen på biblioteket, så er det bare virkelig svært at skrive de ansøgninger. Det er ikke nok at have en god ide – det er det ikke!

Anne-Camilla Nielskov, direktør, Fri af Misbrug

DEN SVÆRE FUNDRAISINGSDISCIPLIN

I Fri af Misbrug har de gennem hele organisationens levetid kæmpet med fondsansøgningerne. Anne-Camilla Nielskov beskriver udfordringerne på følgende måde:

At skrive fondsansøgninger er en svær disciplin. Jeg skrev fondsansøgninger i halvandet år uden at være i nærheden af at få en krone. Jeg kunne ikke finde ud af det. Jeg havde så mange akademiske praktikanter inde over, men som heller ikke lykkedes, fordi det kræver noget erfaring, og der er bare en masse usagt. Selvom man får vejledning og har lånt bogen på biblioteket, så er det bare virkelig svært at skrive de ansøgninger. Det er ikke nok at have en god ide – det er det ikke!

Organisationens erfaringer synes at bekræfte, hvad vi beskrev oven for om SMO'ers udfordringer med mangel på kompetencer til at fundraise effektivt og de administrative byrder, der er forbundet med fondsansøgninger. Det stiller SMO'er væsentligt ringere end større organisationer – et billede som Preben Hansen fra Skyggebørn bekræfter:

Vi er en lille spiller i forhold til kendskab. Ingen tvivl om, at nogle af dem, der laver det samme som os: Kræftens Bekæmpelse, Det Nationale Sorgcenter, Børns Vilkår osv., de har en organisation, en historik og en tyngde, som vi ikke kan hamle op med. Plus at mange fonde med børn og unge i deres målgruppe ofte i forvejen har et samarbejde med de større organisationer. Det gør, at vi mange gange kommer bag i køen.

På trods af udfordringerne er de i Skyggebørn lykkedes med at få en bevilling fra en fond, som skal gå til både udvikling og drift. Med Preben Hansens egne ord har de: *”fundet en fond, der har set nødvendigheden af mursten og daglig drift”*. Han understreger samtidig, at det er et særsyn, men at foreningen nu har mulighed for at ansætte en medarbejder, som kan sikre det økonomiske fundament i forhold til indtægter – et arbejde, der indtil nu har ligget primært hos formanden og andre frivillige i foreningen. Kort sagt sikre, at foreningen er bæredygtig også efter projektperioden.

Ligeledes giver bevillingen mulighed for at opruste foreningens indsats i København, hvor de har etableret en lokalafdeling og nu får mulighed for at rykke ind i egne lokaler og ansætte en koordinator på fuld tid. To faktorer, som har afgørende betydning for, at de kan hjælpe målgruppen og sikre, at der kan hjælpes endnu flere børn og unge fra målgruppen. Skyggebørns erfaring er, at det er langt sværere at fastholde målgruppen, når ikke de fysiske rammer er på plads, hvilket har været tilfældet for afdelingen i København. Preben Hansen fremhæver, at de har været i tæt dialog med fonden gennem halvandet år, og at de løbende har haft fokus på specifikke poster i deres budget, som foreningen har haft en interesse i og behov for at få finansieret. Samtidig har fonden fulgt foreningens arbejde fra starten, hvilket har hjulpet til at opbygge tilliden mellem de to parter.

Anne-Camilla Nielskov oplever også, at de manglende driftsmidler er et stort problem i Fri af Misbrug. Fondene har dog en vis forståelse for, at Fri af Misbrug ikke har nogle driftsmidler at gøre godt med, hvilket giver lidt mere spillerum. Og som beskrevet oven for i afsnittet om hjælpepakkerne, har flere større fonde under coronapandemien givet mulighed for at søge akutpuljer, som var lettere for SMO'er at tilgå. Men udfordringen er samtidig den tunge administration, som følger med bevillingerne. I erkendelse af, at de ikke selv har kompetencerne til fondsansøgningerne, har de derfor aktivt søgt hjælp udefra. Og denne hjælp har allerede givet gode resultater og hul igennem til flere fonde.

For Anne-Camilla Nielskov må administrationen og dokumentationen dog aldrig fjerne fokus fra selve den opgave som midlerne bevilliges til. Hun medgiver, at der selvfølgelig ofte vil være et kompromis, hvor frivilligorganisationen også må imødekomme de interesser som bevillingsgiveren har. Bevillingsgiveren og frivilligorganisationen må bare ikke komme for langt væk fra hinanden således, at frivilligorganisationen går på kompromis med egne værdier eller måder at arbejde på, for at modtage midlerne. Ifølge Anne-Camilla Nielskov er det derfor vigtigt at være så åbne og tydelige som muligt overfor bevillingsgiverne – både i forhold til, hvad en organisation kan og ikke kan, og hvad bevillingsgiveren kan forvente.

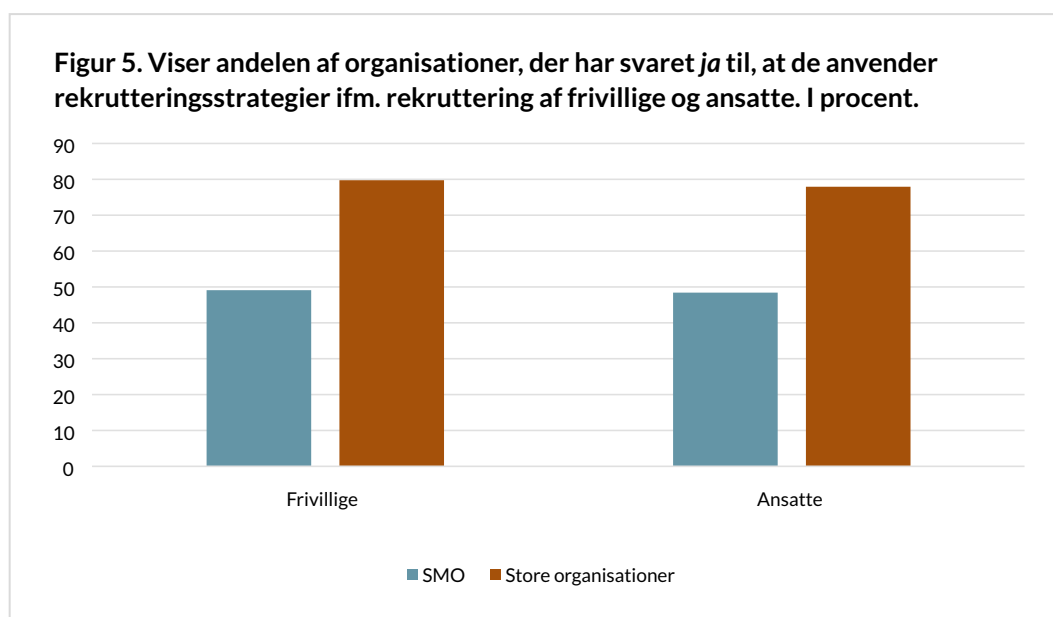
FÆRRE MENNESKELIGE RESSOURCER GIVER UDFORDRINGER

I dette afsnit dykker vi længere ned i foreningernes kapacitet og de udfordringer som SMO'erne står overfor – ofte grundet manglen på menneskelige ressourcer, der kan bidrage til at opbygge og udvikle stærke organisationer.

STRATEGISK REKRUTTERING ER MINDRE UDBREDT I SMO'ER

Et interessant sted at indlede er organisationernes tilgang til rekruttering, og hvorvidt de har ressourcerne til at gribe rekrutteringen strategisk an. Det er CFSA's erfaring, at organisationer, der arbejder strategisk med deres rekruttering, samtidig øger sandsynligheden for at tiltrække nye frivillige, som matcher organisationens formål og værdier, hvilket ligeledes øger sandsynligheden for at fastholde de nye frivillige efterfølgende (Frovin og Johansen, 2016; Frovin og Andreassen, 2018).

Figur 5 viser andelen af organisationer, der har svaret *ja* til, at de anvender rekrutteringsstrategier ifm. rekruttering af frivillige og ansatte. Som det ses, er der tydelige forskelle på SMO'erne og de store organisationer.

N: Frivillige=145; Ansatte=65

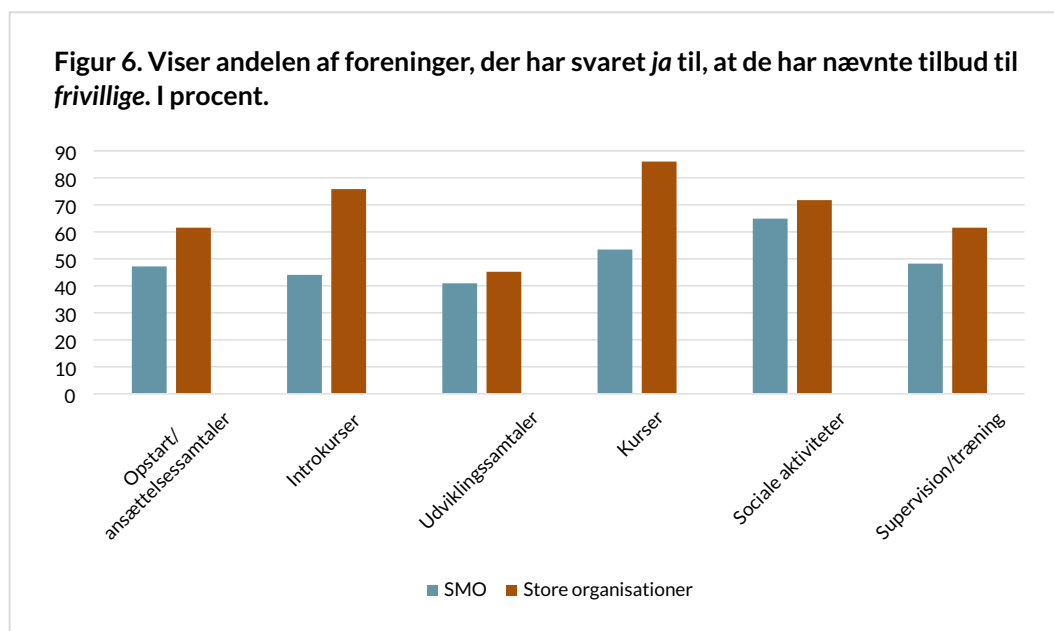
Når det handler om hvervning af frivillige, er det så godt som halvdelen af SMO'erne (49 pct.), der har rekrutteringsstrategier, hvorimod det er 8 ud af 10 af de store organisationer (80 pct.). Dette tegner et billede af, at SMO'er ikke har samme ressourcer som store organisationer til at arbejde strategisk med deres rekruttering – et forhold, der kan have direkte konsekvenser for brugerne, når organisationerne har vanskeligt ved at rekruttere og fastholde frivillige. Når langt størstedelen af SMO'er har under tre ansatte, som vist i tabel 2, er det naturligt, at kerneopgaven får førsteprioritet, og det strategiske arbejde med rekruttering af nye frivillige kommer i anden række eller helt udskydes grundet mangel på ressourcer.

Når det handler om ansatte og det strategiske arbejde med rekrutteringen af denne medarbejdergruppe, er billedet det samme. Her er det 48 pct. af SMO'erne og 78 pct. af de store organisationer, der gør brug af rekrutteringsstrategier. Blandt de SMO'er, der har ansatte, er det dog afgørende, at de får fat i de rigtige. Når ressourcer i forvejen er knappe, har det endnu større betydning, at de mennesker, der arbejder i organisationerne, har de fornødne kompetencer og kvalifikationer til at løse deres arbejdsopgaver. En veludført rekrutteringsstrategi kan potentielt løfte organisationen, hvis de rette menneskelige ressourcer efterfølgende tilføres. Omvendt kan mangel på samme strategi resultere i det modsatte: at organisationens kapacitet svinder ind.

SMO'ERNE HAR FÆRRE RESSOURCER TIL AT ONBOARDE OG FASTHOLDE FRIVILLIGE

Det store arbejde med rekruttering af nye frivillige kan være omsonst, hvis de hurtigt forlader organisationen – første skridt på vejen til en god fastholdelse er velkomsten eller onboardingen af de nye.

Det tyder på, at der er flere ressourcer til at onboarde og sikre den gode velkomst til frivillige hos de store organisationer end blandt SMO'erne. Som det ses af nedenstående figur 6, tilbyder 76 pct. af de store organisationer introkurser, hvorimod det er tilfældet i 44 pct. af SMO'erne. En lignende forskel gælder opstarts- eller ansættelsessamtaler. Her er det 61 pct. af de store organisationer, der har dette tiltag mod 47 pct. af SMO'erne.

N: SMO=96; Store organisationer=49

Det har stor betydning for fastholdelsen, at nye frivillige tages i hånden fra begyndelsen og får den bedst mulige introduktion til organisationen – både de formelle såvel som de mere uformelle rammer. Opstartssamtaler er en god anledning til at forventningsafstemme med nye frivillige og derved mindske risikoen for skuffelser eller uoverensstemmelser. Introkurser giver nye frivillige redskaber til at løse de opgaver og aktiviteter som de kommer til at stå for. Dette øger sandsynligheden for, at de oplever at kunne bidrage meningsfyldt til organisationens formål, og derved fastholdes motivationen til at blive i organisationen. Begge tilbud åbner ligeledes for, at nye frivillige finder deres vej ind i fællesskabet.

Kurser og kompetenceudvikling har også betydning. De opleves som en direkte anerkendelse af de frivillige, og kan bidrage til at skabe fornyet motivation, hvis den er forsvundet eller har bevæget sig i en

anden retning. Muligheden for at opnå nye færdigheder kan samtidig have betydning for den enkelte frivilliges udvikling og potentielle fastholdelse. Sidst, men ikke mindst kan - især fysiske - kurser have den fordel, at frivilliggruppen kan mødes i andre rammer og er sammen på andre præmisser end vanligt, hvilket kan have positiv betydning for socialisering og fællesskabet i frivilliggruppen.

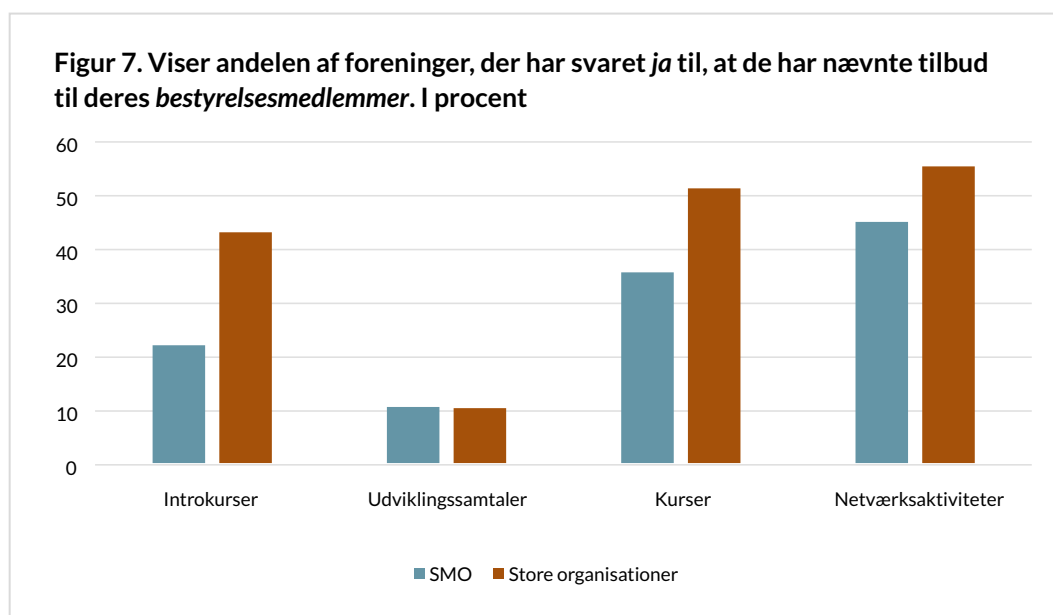
Men som undersøgelsen viser (jf. figur 6), er der stor forskel på organisationernes tilbud om kurser⁷. Således tilbyder 86 pct. af de store organisationer kurser til deres frivillige, hvorimod det samme er tilfældet i 53 pct. af SMO'erne. Det tyder endnu engang på, at mange af SMO'erne ikke har tiden, ressourcerne eller kapaciteten til at tilbyde deres frivillige at deltage på kurser, som kan understøtte det frivillige sociale arbejde.

Udviklingssamtaler er et redskab, som frivilligorganisationer ligeledes kan anvende i arbejdet med fastholdelse. Andelen af organisationer, der gør brug af udviklingssamtaler, er cirka lige stor blandt de to grupper. Det er dog bemærkelsesværdigt, at det kun er omkring 40 pct. af de store organisationer såvel som SMO'erne, der har dette tilbud. Samtaler af denne karakter er væsentlige for at forstå, hvordan frivilliges motivation udvikler sig og hvorvidt, der skal justeres i opgaver eller aktiviteter for, at den frivillige trives i organisationen. Det kan dog ikke afvises at flere organisationer klarer denne type af samtaler i mere uformelle rammer og derfor ikke afreporterer dem som udviklingssamtaler.

GOD LEDELSE GENNEM KOMPETENCEUDVIKLING AF BESTYRELSE

Vender vi blikket mod de samme typer af tilbud til organisationernes *bestyrelser*, er tendensen den samme. Igen er det de store organisationer, der i højere grad end SMO'erne kan tilbyde kursus-, kompetence- og netværkstilbud til deres bestyrelsesmedlemmer. I den forstand har de store organisationer bedre rammer og forudsætninger for at klæde bestyrelsesmedlemmer på til at varetage deres bestyrelsesposter.

Forskellen ses især på tilbuddet om introkurser, som er et tiltag i næsten halvdelen (43 pct.) af de store organisationer, hvorimod det anvendes i godt hver femte (22 pct.) af SMO'erne. For almindelige kurser er der også forskel - her er det 35 pct. af SMO'erne, der har dette tilbud, hvorimod 51 pct. af de store organisationer tilbyder kurser til deres bestyrelsesmedlemmer.

N: SMO=96; Store organisationer=49

Bestyrelserne har ledelsesansvaret i de frivillige sociale organisationerne og er derfor også ansvarlige for "den gode ledelse". De senere år har vi i sektoren set et større fokus på ledelse og ledelseslaget bl.a. gennem Frivilligrådets "Anbefalinger for god ledelse i den frivillige sociale sektor", Frivilligcentrenes kvalitetsmodel og i CFSA's håndbog for bestyrelsesmedlemmer "At lede en sag".

Det er afgørende for organisationerne at få de rette personer med de rette kompetencer og kvalifikationer ind i bestyrelsen. Kurser og kompetenceudvikling kan være med til at sikre, at bestyrelsesmedlemmerne løbende får opkvalificeret deres viden og derved har de bedst mulige forudsætninger for at lede og varetage bestyrelsesarbejdet. Men som svarene viser, er andelen af organisationer, der tilbyder kurser til deres bestyrelsesmedlemmer, signifikant lavere end den andel, der tilbyder kurser til de aktive frivillige – og især blandt de større organisationer. Men i hvilken udstrækning det er bemærkelsesværdigt, er usikkert. Er det et udtryk for, at bestyrelsesmedlemmer allerede kommer med så veletablerede kompetencer, at yderligere tilbud ikke er nødvendige? Eller handler det om, at (de måske knappe) kompetencemidler hellere skal komme de frivillige til gode?

De kompetencer, man skal have i en opstart, er ikke de samme kompetencer, man skal have fem eller ti år senere. Det, tror jeg, er rigtig vigtigt at erkende. Det betyder ikke, at vores DNA ændrer sig, selv om vi om fire år måske er i fem byer og har 750 børn og unge – derfor kan vores DNA sagtens være det samme og præget af frivillighed. Det kræver bare forretningsmæssigt nogle andre indfaldsvinkler til det persongalleri, der skal drive organisationen.

Preben Hansen, formand, Skyggeborn

FORENINGSUDVIKLING – FRA FRIVILLIG TIL FORRETNING

I de tre organisationer vi interviewede, Skyggebørn, Fri af Misbrug og Leverforeningen, er der forskellige behov, når det handler om at få tilført kompetencer. Trods en forholdsvis lille størrelse oplever Leverforeningen at have en stærk organisation og en bestyrelse med de rette kompetencer. Nogle bestyrelsesmedlemmer har således styr på økonomien, mens andre har styr på juridiske spørgsmål. Formanden i Leverforeningen Lone McColaugh forklarer følgende:

Jeg er jo gammel bankmand og leder og har siddet med regnskaber i stor stil. Vores kasserer er jurist og har en masse med det at gøre – hun er ansat som lektor i erhvervsjura på IBC, og samarbejder med et advokatfirma. Indimellem kan det godt være tungt, at vi ikke har nogle ansatte, for det er os i bestyrelsen, der primært driver foreningen. Nu har vi besluttet at udvide fra fem til syv bestyrelsesmedlemmer, fordi vores arbejde vokser. Men vi har tilsammen de kompetencer, der skal til for at lede og styre vores lille forening.

I Skyggebørn betragter de foreningsudvikling som en proces, hvor foreningen går fra at være frivillig drevet til løbende også at blive en forretning. Preben Hansen uddyber:

De kompetencer, man skal have i en opstart, er ikke de samme kompetencer, man skal have fem eller ti år senere. Det, tror jeg, er rigtig vigtigt at erkende. Det betyder ikke, at vores DNA ændrer sig, selv om vi om fire år måske er i fem byer og har 750 børn og unge – derfor kan vores DNA sagtens være det samme og præget af frivillighed. Det kræver bare forretningsmæssigt nogle andre indfaldsvinkler til det persongalleri, der skal drive organisationen.

Preben Hansens udsagn understøtter på mange måder den øgede professionalisering, som vi har set igennem en længere årrække blandt de frivillige sociale organisationer – ikke kun i Danmark, men også i Norden såvel som i andre lande. En professionalisering, der har både fordele og ulemper. Fordele i den forstand, at organisationerne ofte bliver endnu stærkere, bedre til at løse deres kerneopgaver, hjælpe flere i målgruppen og give frivillige plads til at påtage sig de opgaver, de allermost brænder for. Ulemper i den forstand, at værdier som åbenhed og plads til alle, der traditionelt har defineret meget frivilligt arbejde, i højere grad udfordres og derfor risikerer at ekskludere de personer, som ikke kan leve op til højere kvalifikations- eller kompetencekrav.

Preben Hansen understreger på samme tid, at der er mange måder at tænke forening på, og det er vigtigt at tage højde for, at ikke alle frivillige i en bestyrelse nødvendigvis kan lægge det samme engagement. Og forskelligheden er faktisk en vigtig byggesten i en velfungerende bestyrelse. Han uddyber:

(...) hvis ikke der er én af ildsjælene, der har flair for at tænke indtægter, hvis ikke der er én med flair for administration og kommunikation eller én med flair for organisering, så bliver det vanskeligt. Hvis ildsjælene alle ligner hinanden i deres kompetencer og måde at tænke på, så kommer det til at hæmme udviklingen, fordi vi bare bekræfter hinanden i, at det vi gør, er det rigtige. Derfor tror jeg også, at de fleste foreninger har et forløb, hvor det sikkert er startet af ildsjæle, men man skal så gradvist have kompetencer tilknyttet, så der bliver en balance mellem ildhuen og de basale færdigheder.

I den forstand bekræfter Preben Hansen også det billede, som Lone McColaugh tegner af bestyrelsen i Leverforeningen, hvor styrken ligger i, at de forskellige bestyrelsesmedlemmer har forskellige kompetencer, som tilsammen gør dem til en stærk organisation.

Kapitel 2

Kommune-undersøgelser

Gennem 12 år har CFSA taget temperaturen på de danske kommuners engagement i civilsamfundet og samarbejde med de frivillige sociale organisationer. Tendensen fra dette helikopterblik er kun gået i en retning, nemlig mod mere samarbejde og mod mere organiserede og understøttende strukturer internt i kommunerne. Kommunerne er så at sige blevet en etableret aktør på civilsamfundsarenaen. I denne analyse tager vi en række nedslag i det aktuelle kommunale-frivillige samarbejde med afsæt i Frivilligrapportens kommuneundersøgelse 2021.

Alle kommuner samarbejder med civilsamfundet. Det var vores budskab i kommuneundersøgelsen i 2017, og det bliver bekræftet i vores seneste undersøgelse i efteråret 2021. Konkret samarbejder kommunerne med etablerede frivillige sociale organisationer og foreninger, de samarbejder med lokale frivilligcentre, og de samarbejder med "uafhængige" borgere, dvs. mennesker, der ikke allerede er tilknyttet eller organiseret gennem en etableret forening eller institution, men som gerne vil engagere sig i det frivillige sociale arbejde. Dertil kommer, at kommunerne ofte også selv rekrutterer frivillige til at indgå i kommunale opgaver og aktiviteter. Kort fortalt involverer kommunerne sig på alle de platforme, der er tilgængelige i civilsamfundet.

Kommunernes engagement er imidlertid også blevet mere institutionaliseret (Ibsen, 2020). Omend det igennem tiåret har varieret i omfang, så formulerer kommunerne politikker og strategier, nedsætter frivilligråd, ansætter medarbejdere og opretter strukturer for at styrke samarbejdet mellem kommunens forvaltninger og andre kommuner.

I nedenstående tager vi fat på både de ydre og indre linjer. Kommuneundersøgelsen bygger på svar fra en central placeret medarbejder, der har samarbejdet med det frivillige sociale område som arbejdsfelt, typisk den kommunale frivilligkonsulent. Spørgeskemaet er sendt til alle landets 98 kommuner, og i alt har 63 kommuner deltaget i undersøgelsen, svarende til 64 pct. (se særskilt metodebilag).

SOCIALE FORENINGER – OMFANG OG OPGAVER

De frivillige sociale organisationer og foreninger er en afgørende bidragsyder til den lokale velfærd. De er også stedet, hvor mest frivilligt arbejde foregår. Ifølge den seneste frivillighedsundersøgelse udfører 68 pct. af alle frivillige deres frivillige engagement i netop en forening/organisation, og yderligere 16 pct. er frivillige i en selvejende institution (Espersen et al, 2020). Organisationerne er således en naturlig samarbejdspartner, og det ser vi også tydeligt i kommuneundersøgelsen – både i 2017 og i 2021, hvor *alle* kommuner har samarbejdsaktiviteter med de sociale foreninger og organisationer.

Omfanget af kommunernes samarbejde med de sociale foreninger har imidlertid stabiliseret sig. Hvor kommuneundersøgelserne i 2012, 2014 og 2017 viste, at omkring 75 pct. af kommunerne samarbejdede *mere* med foreningerne nu end gennem de seneste to år, har dette ændret sig. I 2021 svarer blot 4 pct., at de samarbejder mere. Til gengæld angiver det store flertal nu – modsat de tidligere år – at samarbejdsomfanget er *uændret*. Hvor andelen i 2012, 2014 og 2017 lå mellem 14 og 17 pct., ligger den i 2021 på 64 pct. Udbredelsen af samarbejdet mellem kommuner og foreninger har således stabiliseret sig, men altså på et højt niveau.

2021 adskiller sig dog på ét parameter. Hvor nul kommuner i 2017 (og blot 1 pct. i henholdsvis 2012 og 2014) svarede, at de samarbejdede *mindre* med foreningerne nu end tidligere, er det i 2021 tilfældet for

mere end hver tiende (13 pct.) kommune. Men da det samme er tilfældet for samarbejdet med de øvrige civilsamfundspartnere, er det derfor nærliggende at antage, at nedgangen skyldes coronapandemien mere end et generelt fravalg af foreninger og andre som samarbejdspartner.

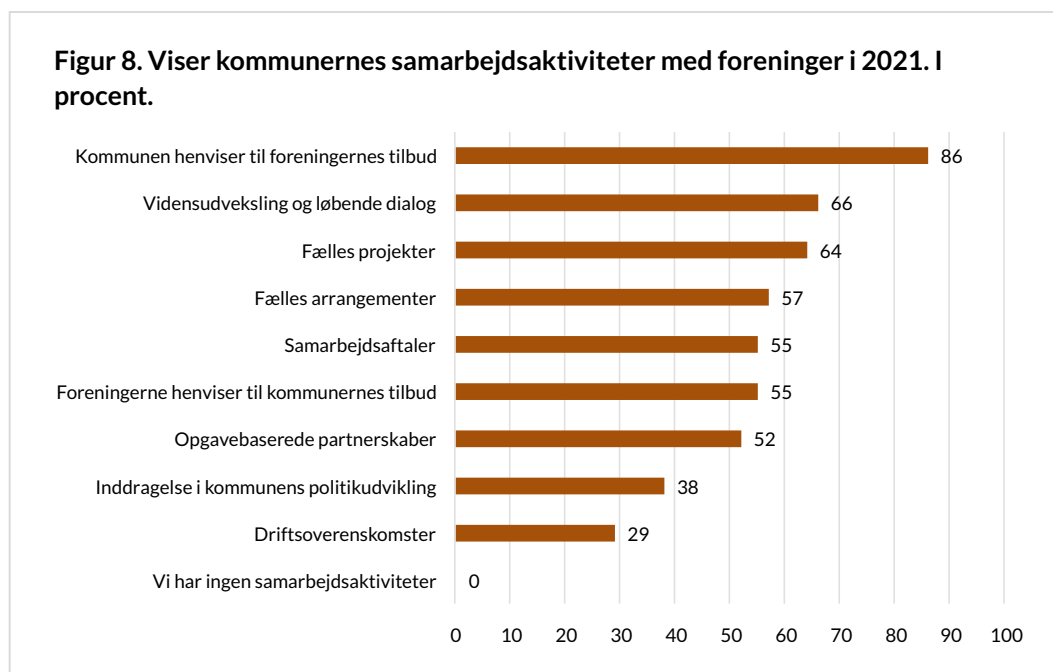
SAMARBEJDSAKTIVITETER

Igennem tiderne er der sket ændringer i de aktiviteter og opgaver, kommuner samarbejder med foreningerne om. De seneste to kommuneundersøgelser har vist, at "henvisning af borgere til foreningernes tilbud" er dét flest kommuner samarbejder med foreningerne om. I 2017 var det 85 pct. af kommunerne og i 2021 er det 86 pct. (se figur 8). Sådan var billedet ikke i 2010, da Frivilligrapportens første kommuneundersøgelse så dagens lys. Der var det blot lidt over halvdelen af kommunerne (56 pct.), der henviste til foreningernes tilbud – en andel, der i både 2012 og 2014 steg til 62 pct.⁸

For at kunne henvise til en forening forudsætter det imidlertid, at kommunen har *kendskab* til foreningen og dens aktiviteter og tilbud. Derfor er en stigning i henvisninger en god indikator på, at samarbejdet i dag er så udbredt. Det afspejles også i, at vidensudveksling og løbende dialog igennem alle årene har været en kerneaktivitet i samarbejdet – i 2021 angivet af to ud af tre kommuner (66 pct.).

Det er bemærkelsesværdigt, hvor almindeligt det er blevet at have fælles projekter. I 2021 er det aktuelt i knap to ud af tre kommuner (64 pct.), men tilbage i 2010 var det kun udbredt i fire ud af 10 kommuner (41 pct.). Formaliseringsgraden af de fælles projekter kender vi ikke, men både samarbejdsaftaler og partnerskaber er udbredte i over halvdelen af kommunerne (hvh. 55 pct. og 52 pct.), og det vidner om, at det er almindeligt at sætte struktur på og have faste aftaler om samarbejdet.

Partnerskaber er ét af de greb, der findes i metodekassen, når det kommer til sammenspil og samarbejdsstrukturer mellem den offentlige og frivillige sektor. Partnerskab var "moderne" i 00'erne, men blev igennem 10'erne afløst af samskabelsesbegrebet (Fehsenfeld og Ibsen, 2020). Selvom der både i forskningen og i praksis er mange ligheder i definitionerne på samskabelse og partnerskaber, er partnerskabet dog mere formaliseret og kontraktbaseret end samskabelse, og derfor lægger det også op til, at det anvendes af to "ligeværdige" partnere, forstået ressource- og strukturmæssigt, dvs. mellem organisationer (Hjære, 2005).

N=56

En samarbejdsaktivitet, der vækker opmærksomhed, er inddragelse i politikudvikling. Efter andelen gradvist har været stigende i 2012, 2014 – toppende i 2017 med 58 pct. – er den i 2021 tilbage på samme niveau som i 2010, hvor det præcist er 38 pct. af kommunerne, der nævner denne samarbejdsaktivitet. Vi har ingen klare svar på, hvad der kan være årsagen til, at langt færre kommuner i dag nævner denne samarbejdsaktivitet, men blot en række indsigter fra både praksis og forskning.

Kan det fx skyldes, at samarbejdet er blevet så internaliseret, at det ikke længere opfattes som nødvendigt at inddrage foreningerne i politikudviklingen? Altså at fokus er på opgaverne og på at levere god service til borgerne, mere end på demokrati og indflydelse. Eller er forklaringen, at der mangler det naturlige politiske forum for politikudvikling? For eksempel har vi set en gradvis nedgang i kommuner med lokale frivilligråd, som netop har denne funktion – helt aktuelt formuleret af det nationale Frivilligråd, der igennem det seneste år har igangsat særlige initiativer, der skal styrke og udbrede de lokale frivilligråd, som i dag findes i 37 kommuner. Som Frivilligrådet skriver på deres hjemmeside:⁹

Lokale frivilligråd er det talerør, der sikrer, at de frivillige bliver hørt i den lokalpolitiske debat. Omvendt får lokalpolitikere en mulighed for at lytte til de frivillige og få input, når der skal udvikles politik på området.

Vender vi os mod forskningen, giver det netop afsluttede SAMAKT-projekt ved Aalborg Universitet¹⁰ en ny forståelse af det kommunale-frivillige samarbejde og en mulig forklaring på den dalende politiske inddragelse (Frederiksen og Grubb, 2021). Forskningsprojektet har studeret, hvordan den frivillige og den kommunale sektor samarbejder og er dykket ned i en række konkrete samskabelsesaktiviteter mellem en kommune og tre større frivillige sociale organisationer på henholdsvis ældre- og flygtningeområdet. I undersøgelsen er forskerne ofte stødt på konflikter, der bunder i, at der på en ene side blandt begge parter er et håb om, at det frivillige engagement kan forny og forandre det offentlige tilbud til borgeren. Men omvendt er den offentlige service reguleret af lovgivning, kommunale budgetter og demokratisk kontrol, og derved levnes der reelt meget lidt plads til frivillig medbestemmelse.

Inddragelse i politikudvikling kan således i praksis blive udfordret, for som forskerne slår fast:

Hvis de frivillige organisationer vil indgå i at definere og styre opgaver, der ellers hører under kommunens finansiering og demokratiske styring, så bliver legitimiteten [...] udfordret. Hvis de frivillige skal have mere indflydelse på, hvordan praksis ser ud, betyder det næsten uundgåeligt, at det kommunale repræsentative demokrati får mindre indflydelse.

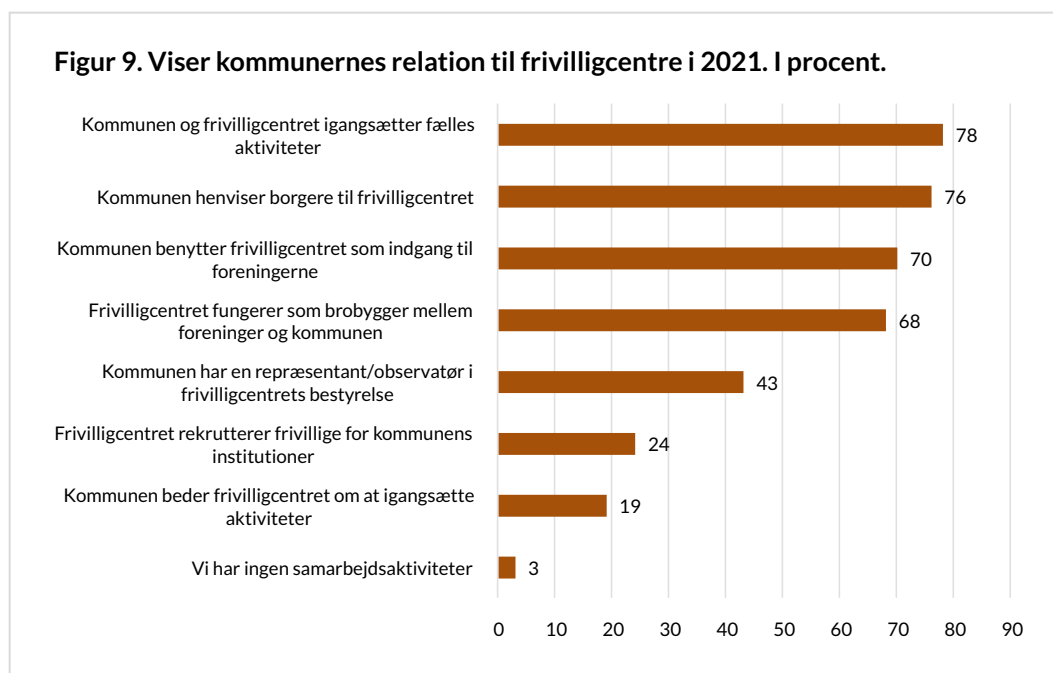
Netop det kommunale repræsentative demokrati har hidtil været overset i forsøget på at analysere og forklare de barrierer, der kan opstå i dette tværsektorielle samarbejde. I den forstand kan man sige, at der opstår en konkurrence mellem det kommunale og det frivillige demokrati.

FRIVILLIGCENTRE

Frivilligcentre er formelt set frivillige organisationer eller foreninger¹¹, men når de omtales særskilt som samarbejdspartnere, skyldes det den særlige tværgående funktion og rolle de spiller lokalt ved at understøtte, fremme og udvikle frivilligheden og foreningslivet. Det sker bl.a. gennem rådgivning, vejledning og kurser, formidling af frivilligt arbejde, initiering af dialog, netværk og samarbejde mellem lokale aktører mv. Frivilligcentrene har således et bredere lokalsamfundsfokus, hvor de sociale foreningers fokus typisk er på en bestemt målgruppe eller social udfordring. Ifølge Frivilligcentre og Selvhjælp Danmarks hjemmeside er der i dag 68 frivilligcentre fordelt på 65 kommuner.

Blandt de kommuner, der deltager i denne kommuneundersøgelse, svarer cirka to tredjedele (65 pct.), at der er et frivilligcenter i kommunen, og heraf har næsten alle (97 pct.) et samarbejde.

Der er ikke sket de store (kvantitative) forandringer gennem årene i den relation kommunerne har til frivilligcentrene. I 2021 er den mest udbredte relation, angivet af næsten otte ud af ti kommuner (78 pct.), at kommuner og frivilligcentre i fællesskab igangsætter aktiviteter (se figur 9). Det kan fx være frivilligkonferencer og andre fællesskabsevents, men også mere kontinuerlige projekter. Blandt top-scorerne finder vi også stadig frivilligcentrenes formidlende funktion – både til borgere, der gerne vil finde frivilligt arbejde, angivet af 76 pct. af kommunerne, og som indgang til de lokale foreninger, angivet af 70 pct. Den brobyggende funktion mellem foreningerne og kommunen angives i 2021 af mere end to tredjedele af kommunerne (68 pct.).

N=37

Omfangsmæssigt er samarbejdet mellem kommunerne og frivilligcentrene stabilt. For trejerdedele (73 pct.) af kommunerne har samarbejdet ikke ændret sig det seneste år. Knap hver tiende (8 pct.) siger, de samarbejder mere, og samme andel siger, at de samarbejder mindre.

UAFHÆNGIGE FRIVILLIGE

Ud over foreninger og frivilligcentre samarbejder kommunerne også med borgere/frivillige, der ikke er organiseret via de traditionelle, etablerede frivillige organisationer eller kommunale institutioner. I nogle sammenhænge kaldes de aktive medborgere, i andre for hverdagsaktivister. Uagtet betegnelsen har denne form for engagement gennem de seneste år fået en del opmærksomhed, særligt da den har givet næring til debatten om, at frivilligheden er under forandring. Flygtningestrømmen i 2015 og coronapandemien er gode eksempler på store samfundskriser, der fik befolkningen til at handle her-og-nu, også uden om foreningerne. (Læs mere om dette i CFSA's [Videnstema #3: Samfundssind: Danskerne hjalp hinanden under corona](#)) Den uafhængige eller uorganiserede frivillighed har dog altid eksisteret – og ikke kun i krisetider. Danskerne er altid gået sammen i mindre og større lokale fællesskaber for at løse udfordringer der, hvor de bor. Det kan fx være et forsamlingshus, der skal renoveres, en strand, der skal renses eller en nabo, der har brug for ekstra hjælp i en periode.

Dette engagement takker kommunerne ja til – og i stigende grad. Hvor det i 2017 var 62 pct. af kommunerne, der samarbejdede med denne gruppe af frivillige og borgere, er det i 2021 således 70 pct. af kommunerne. Der er ikke noget, der umiddelbart tyder på, at tendensen stopper. Knap hver femte kommune (16 pct.) tror i høj grad på, at de i fremtiden kommer til at øge samarbejdet med uafhængige borgere/frivillige, mens næsten halvdelen (48 pct.) i nogen grad forventer det kommer til at ske. Næsten hver tredje kommune (30 pct.) er dog i tvivl.

KOMMUNALE FRIVILLIGE

Kommuner understøtter og samarbejder som beskrevet med mange civilsamfundsaktører, men derudover tager de også selv initiativ til at rekruttere og organisere frivillige i kommunale aktiviteter og opgaver. Det har vi kortlagt siden den første frivilligrapports kommuneundersøgelse i 2010, og hvor tendensen de første år gik i retning af mere kommunal frivillighed, er der de seneste år sket et fald i udbredelsen. I hvert fald, når vi taler om mere kontinuerlige og regelmæssige indsatser, er denne andel faldet mellem 2017 og 2021 fra 48 pct. til 39 pct. Derimod er andelen af kommuner, der i begrænset omfang eller varighed rekrutterer egne frivillige, på samme niveau i 2021, som det var i både 2014 og 2017.

Figur 10. Viser andelen af kommuner, der rekrutterer egne frivillige fra 2010-2021. I procent.

	2010	2012	2014	2017	2021
Ja, løbende (kontinuerligt/regelmæssigt)	29	38	49	48	39
Ja, i begrænset varighed/omfang	12	19	23	22	23
I alt	41	57	72	70	62
Nej	41	14	12	8	18
Ved ikke	17	29	17	22	20
Antal kommuner	75	77	78	77	56

Både frivilligrapportens kommuneundersøgelser og andre forskningsprojekter (Ibsen og Levinsen, 2017) bekræfter, at når det handler om det frivillige sociale område, er det overvejende på ældreområdet – fx plejehjem og aktivitetscentre, at kommuner rekrutterer egne frivillige.

DE INDRE LINJER

I indledningen til bogen "Den frivillige kommune" skriver professor Bjarne Ibsen: "I de fleste kommuner er der sket en institutionalisering af den kommunale indsats på frivillighedsområdet i form af frivillighedscentre, frivillighedskoordinatore og officielle politikker for den kommunale indsats på området" (Ibsen, 2020). Det kan Frivilligrapportens kommuneundersøgelser gennem et tiår i den grad bekræfte, og vi kan også tilføje flere eksempler, der på forskellig vis styrker og understøtter kommunerne i deres samspil med den frivillige verden.

FRIVILLIGKONSULENTER

I forhold til frivillighedskoordinatore, frivilligkonsulenter eller andre medarbejdere, der koordinerer og faciliterer samarbejdet, har vi igennem kommuneundersøgelserne kun set en vækst. Hvor kommunerne i 2010 rapporterede om 100 fuldtidsstillinger, var antallet steget til 241 fuldtidsstillinger i 2014. Fra 2014 til 2017 kunne vi påvise en stigning fra i gennemsnit 3,9 årsværk til 4,4 årsværk i 55 identiske kommuner. Men i takt med det intensiverede kommunale engagement, de mange samarbejdsformer og udbredelsen af frivilligt arbejde på kommunale institutioner, kan vi ikke længere inden for kommuneundersøgelsens rammer og ressourcer fastsætte hvor mange medarbejdere, der rent faktisk arbejder med det frivillige sociale område. En forsigtig vurdering fra de kommunale respondenter indikerer dog, at antallet af medarbejdere inden for det seneste år ikke har ændret sig – igen, kan Covid-19 have påvirket det resultat.

Fun fact: Næsten tre ud af fire (74 pct.) af de respondenter, der har svaret på kommuneundersøgelsen, har selv erfaring fra frivilligområdet, enten som tidligere ansat i en frivillig organisation (25 pct.) og/eller som frivillig (60 pct.). Som nævnt indledningsvist er respondenterne typisk den kommunale frivilligkonsulent, og at så mange har erfaringen med sig fra den frivillige verden, opbløder billedet af den "institutionelle og målrationelle" kommune og bekræfter, at også i dette aspekt er der ikke så skarpe grænser mellem det offentlige og civilsamfundet.

CIVILSAMFUNDS Enheder og Kommunesamarbejde

Ibsen nævner også frivillighedscentre, som vi i denne kontekst forstår som kommunale enheder eller centre for civilsamfund eller medborgerskab. Denne tendens har vi for første gang spurgt ind til, og knap hver femte kommune i undersøgelsen (16 pct.) har i 2021 en særlig enhed eller et center, der arbejder med frivillighed på tværs i kommunen.

Uagtet om en kommune har en samlende organisatorisk enhed eller ej, så er der i langt de fleste kommuner et internt forvaltningssamarbejde om det frivillige (sociale) arbejde. Fra 2014 og frem har det ligget på 80 procent eller derover.

Figur 11. Viser andel af kommuner med internt forvaltningssamarbejde om det frivillige sociale arbejde fra 2010-2021.

	2010	2012	2014	2017	2021
Samarbejder med andre forvaltninger i kommunen	67 %	71 %	85 %	80 %	80 %
Antal kommuner	75	77	78	75	56

Det er især områderne sundhed og forebyggelse (91 pct.), kultur og fritid (93 pct.) og socialområdet (84 pct.), der samarbejder på tværs. Lidt over halvdelen af kommunerne nævner børne- og skoleområdet (53 pct.) samt beskæftigelses- og arbejdsmarkedsområdet (51 pct.).

Kommunerne støtter imidlertid også hinanden på tværs af kommunegrænser. Hvor det i 2010 var hver tredje kommune (33 pct.), der samarbejdede med andre kommuner i relation til det frivillige sociale arbejde, er det i 2021 mere end halvdelen (55 pct.) af kommunerne. Det er i høj grad netværk, vidensdeling og erfaringsudveksling, der binder kommunerne sammen på tværs, men der er også eksempler på konkrete samarbejdsprojekter. Fx har Hedensted, Odder, Skanderborg og Horsens kommune et samarbejde om frivillige familievenner, og de nordsjællandske kommuner har en fælleskommunal § 18 pulje til foreninger, hvis aktiviteter og målgrupper går på tværs af kommunerne i dette område.

FRIVILLIGPOLITIKKER

I forhold til frivilligpolitikker, har kommuneundersøgelsen 2021 imidlertid vist et fald i andelen af kommuner, der har en frivilligpolitik for det sociale område. Andelen lå stabilt på cirka 72 pct. mellem 2010 og 2014, men i 2017 var andelen faldet til 55 pct., for i år at lande på 43 pct. En særanalyse af kommunernes frivilligpolitikker i 2016 viste også, at der, trods en generel stigning i kommuner med en frivilligpolitik, var færre rene politikker for det frivillige sociale område.¹² Tendensen går i retning af bredere politikker og strategier, der favner aktivt medborgerskab og civilsamfund på tværs af frivilligområderne.

Frivilligpolitikkenes funktion er der dog ikke ændret ved. Den fungerer stadig som en overordnet hensigtserklæring om samarbejde og beskriver kommunens visioner for det frivillige sociale arbejde (angivet af henholdsvis 73 og 68 pct.).

FRIVILLIGRÅD

Formelt set er det kommunalbestyrelsen, der opretter et frivilligråd. Men både kommunen og de lokale foreninger kan tage initiativ til at oprette og definere mandatet for frivilligrådet (Frivilligrådet, 2020). Et lokalt frivilligråd er et politisk organ, der repræsenterer de frivillige organisationers interesser over for kommunen og - som nævnt ovenfor - er talerør mellem kommunen og de lokale foreninger. Det er ikke lovpligtigt at have et frivilligråd, og ifølge det nationale Frivilligråds oversigt er der i dag frivilligråd i 37 kommuner.

Siden frivilligrapportens første kommuneundersøgelse i 2010 har vi spurgt ind til lokale frivilligråd. Selvom vi ikke har kendt det eksakte antal frivilligråd i Danmark, har andelen af kommuner, der angav, at de har et frivilligråd, været svagt dalende. I 2010, 2012 og 2014 var det således lidt over halvdelen af kommunerne i de respektive undersøgelser, der havde frivilligråd (hhv. 55, 56 og 53 pct.), mens det i 2017 og 2021 er lidt under halvdelen med henholdsvis 45 og 43 pct.

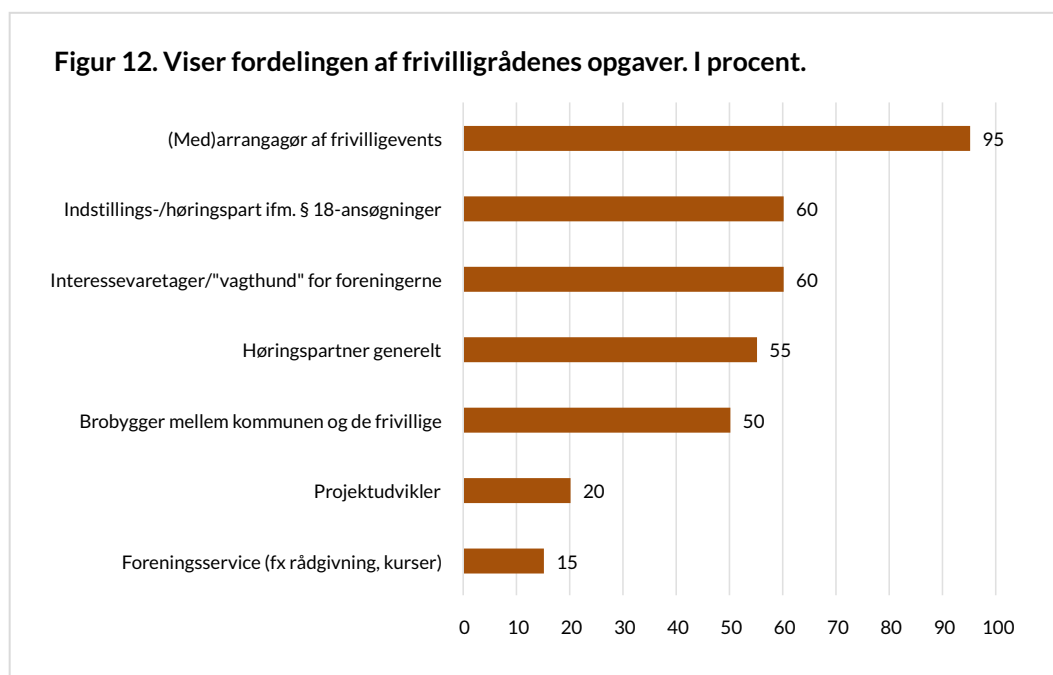
Udbredelsen af frivilligråd har de seneste 12 år, med små udsving, ligget på stort set samme niveau, og det er - ifølge kommunerne egne svar i 2021 - uklart, hvorvidt det i nærmeste fremtid vil ændre sig i opadgående retning. Ingen af de undersøgte kommuner uden frivilligråd har således svaret ja til, at de har planer om at oprette et frivilligråd. Det er dog næsten halvdelen (44 pct.), der svarer 'ved ikke', og fra kommentarerne erfarer vi, at der er en del kommuner, der er i gang med at undersøge muligheden. Fra praksis ved vi imidlertid også, at der er kommuner, hvor det lokale frivilligcenters bestyrelse varetager de funktioner, som andre lægger i et frivilligråd.

Frivilligrådenes opgaver

Frivilligrådene er i høj grad med til at synliggøre og fejre den lokale frivillighed. Næsten alle kommunerne i undersøgelsen (95 pct.) angiver opgaven som (med)arrangører af frivilligevents som eksempelvis Frivillig Fredag-arrangementer, foreningsmesser eller lign.

Det falder mere i øjnene, at frivilligrådenes politiske funktion som interessevaretager, brobygger og høringspartner ikke angives i samme høje grad. Således svarer knap to ud af tre af kommunerne (60 pct.), at frivilligrådets opgave er at være interessevaretager eller såkaldt vagthund for foreningerne, mens halvdelen (50 pct.) angiver, at frivilligrådet er brobygger mellem kommunen og de frivillige.

Som høringspartner får frivilligrådet mulighed for at tilkendegive, hvordan det mener, udviklingen skal være inden for bestemte områder. Det kan være generelt i forskellige relevante politikker, og den opgave angiver godt halvdelen af kommunerne (55 pct.), at frivilligrådet har. Det kan også være specifikt i forhold til Servicelovens § 18, som forpligter landets kommuner til at samarbejde med de frivillige sociale organisationer og foreninger og årligt afsætte et beløb til støtte af frivilligt socialt arbejde. Et lokalt frivilligråd kan indgå i sagsbehandlingen og lave indstillinger til det politiske udvalg, der bevilger midlerne, eller de kan være høringspartner fx til de kriterier, der gælder for §18-midlerne. Den opgave har frivilligrådene i 60 pct. af de deltagende kommuner.

N=20

Kapitel 3

Befolknings-undersøgelsen

Danskernes frivillige arbejde står helt centralt i monitoreringen og belysningen af frivilligheden. I Frivilligrapport 2019-21 var befolkningsundersøgelsen den første vi gennemførte, og resultaterne herfra blev i løbet af 2019 og 2020 analyseret og udgivet i en række videnstemaer, som giver ny viden til foreninger og andre, der arbejder med frivillighed, til at kunne forstå og udvikle det frivillige sociale arbejde.

Fokus for analyserne og de fire videnstemaer var:

- Hvordan frivilligheden tager sig forskelligt ud på landet og i byerne
- Betydningen af et øget episodisk frivilligt engagement
- Frivillighed og hjælp i en (corona) krisetid
- Hvordan relationen til brugerne påvirker frivilliges motivation.

Fællesnævneren og den røde tråd igennem videnstemaerne er det frivillige *engagement*. Fra forskellige perspektiver belyser videnstemaerne, hvordan engagementet udfolder sig blandt danskerne, og hvilken betydning og konsekvens det har for frivillige organisationer og foreningers muligheder i deres arbejde med foreningsudvikling. Herunder rekruttering, fastholdelse og motivering af frivillige.

Neden for har vi samlet uddrag fra de fire videnstemaer. Vi sætter rammen og problemstillingen for de enkelte analyser og gengiver de data, der blev præsenteret. Hvor det er muligt, har vi suppleret med ny, relevant viden, som er udgivet efterfølgende. Videnstemaerne og separate metodebilag bag findes i deres helheder på frivillighed.dk.

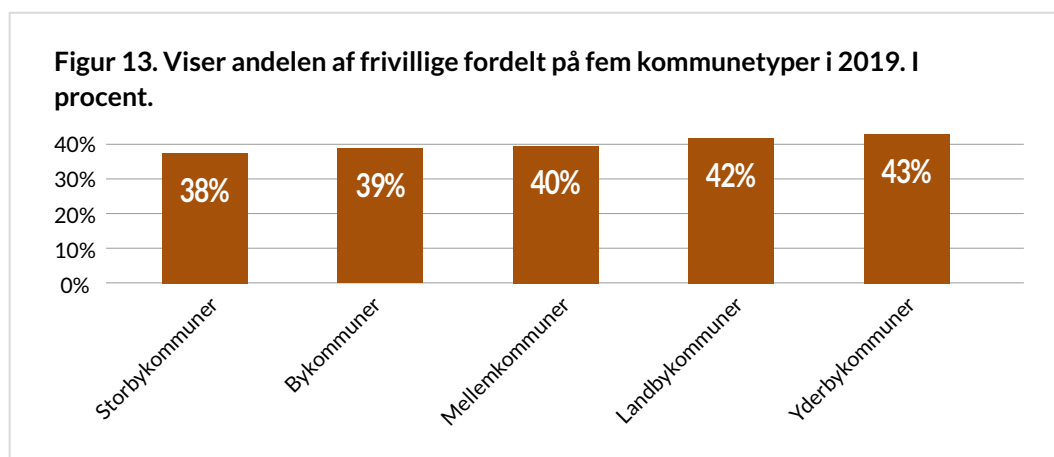
FRIVILLIGHEDEN PÅ LANDET OG I BYERNE

Byboere er i mindre grad frivillige end folk, der bor i landkommuner. Den tendens går igen i både forskning og i CFSA's undersøgelser, og i dette videnstema undersøgte vi mulige forklaringer på, at geografien tilsyneladende har indflydelse på danskernes frivillige engagement.

Hen over årene har vi i Frivilligrapporten set en tendens til, at danskernes frivillige engagement blandt andet afhænger af, hvor de bor. Tallene fra vores befolkningsundersøgelse i 2019 bekræftede tendensen: Engagementet i Region Hovedstaden og Region Sjælland lå en smule under landsgennemsnittet på 40 pct. mens det frivillige engagement i Region Nordjylland, Midtjylland og Syddanmark lå en smule over landsgennemsnittet. Samtidig så vi, at det frivillige engagement i landkommuner og yderkommuner var højere end i bykommunerne.

Nyere forskning har ligeledes vist, at frivilligheden på landet og i byerne er under forandring. Tidligere var forskellen mellem det frivillige engagement i landsbyer og større byer relativ lille. Men fra 2008 til 2017 er forskellen øget, hvilket betyder at det frivillige engagement ligger otte procentpoint højere i landområder end i byområder (Henriksen & Levinsen 2019: 219).

I videnstemaet stillede vi skarpt på geografien og analyserede, hvad den betyder for danskernes frivillige engagement. Vi kortlagde de strukturelle forskelle i frivillighedens rammevilkår og gav bud på, hvilke udfordringer tendensen giver anledning til. En interessant pointe var, at på trods af forskellene i det frivillige engagement står frivillige foreninger og tilbud – i byerne og på landet – over for mange af de samme udfordringer. Med inspiration fra Socialpolitisk Redegørelse 2017 inddelte vi kommunerne i hhv. storbykommuner, bykommuner, mellemkommuner, landkommuner og yderkommuner¹³, og præsenterede andelen af frivillige fordelt på disse kommunetyper, som vist i nedenstående figur.

N= 3.587

I selve analysen blev vi dog nødt til at samle storby og bykommuner i én kategori samt land og yderkommuner i en anden. Dette gav os et tilstrækkeligt stort datagrundlag til at kunne sammenligne land og by og mulighed for at betragte frivilligheden på tværs af geografiske skel. Mellemkommunerne havde vi ikke data nok på, til selvstændigt at kunne beskrive kvalificeret.

Der viste sig tydelige forskelle i frivilligheden på landet og i byerne, men der var også tendenser, der gik på tværs. I bykommuner lå det frivillige engagement på 38 pct., altså lidt *under* landsgennemsnittet på 40 pct. I landkommuner lå det frivillige engagement på 43 pct., altså lidt *over* landsgennemsnittet på 40 pct. Der var ikke forskel på fordelingen af mænd og kvinder i land- og bykommuner. I bykommuner var der flest frivillige blandt de 16 til 29-årige.

Den typiske frivillige i bykommuner

- Er 16-29 år
- Har ofte ingen børn
- Udfører hyppigere frivilligt socialt arbejde
- Er i lidt mindre grad frivillig i en forening
- Bruger i gennemsnit 14 timer om måneden på frivilligt arbejde
- Er i højere grad episodisk frivillig
- Er i mindre grad foreningsmedlem

Den typiske frivillige i landkommuner

- Er 60-69 år
- Har ofte udeboende børn
- Udfører typisk frivilligt arbejde inden for kultur, idræt og fritidsområdet
- Er oftere frivillig i en forening
- Bruger i gennemsnit 15 timer om måneden på frivilligt arbejde
- Er i højere grad fast frivillig
- Er oftere foreningsmedlem

Unge har stort engagement i hele landet

Den yngre del af befolkningen udgør den største andel af frivillige i byerne, men også i landkommunerne er unge velrepræsenteret. Her er 42 pct. frivillige. De unges engagement overgås kun af den ældre generation i landkommunerne, hvor hele 48 pct. af de 60 til 69-årige udfører frivilligt arbejde. Tendensen afspejler det generelle billede, hvor vi på landsplan ser et højt engagement blandt netop unge og ældre.

Flere frivillige i 30'erne i landkommuner

Den største forskel findes i aldersgruppen 30-39 år. I modsætning til både landsgennemsnittet og tallene for bykommunerne er forholdsvis mange 30 til 39-årige frivillige i landkommunerne (41 pct.). Forskellen kan formentlig forklares med, at børn og forældres foreningsengagement ofte går hånd i hånd. I landkommuner vil fritidstilbud og aktiviteter for børn ofte være koblet til foreningslivet. I bykommuner er der sandsynligvis en større tendens til, at fritidsaktiviteter er koblet til offentlige eller markedsbaserede services, hvor forældrerens frivillige deltagelse ikke er en forudsætning.

Flere højtuddannede og singler blandt by-frivillige

Flere frivillige i bykommuner har en lang videregående uddannelse, mens frivillige i landkommuner oftere har en erhvervsfaglig baggrund. Både i by- og landkommuner er flertallet af de frivillige samboende med en partner eller ægtefælle. Dog er der flere frivillige, der er single i bykommuner end i landkommuner.

Social frivillighed mest udbredt i byerne

Flertallet i både land- og bykommunerne er frivillige i en forening, mens foreningsfrivilligheden er en smule mere hyppig i landkommuner end i bykommuner. Ser vi isoleret på de fire storbykommuner Aalborg, Odense, Aarhus og København, tyder det på, at det frivillige sociale engagement er højere i disse kommuner sammenlignet med de øvrige bykommuner og med landkommunerne.

Frivillige i yderkommuner bruger flest timer

Der er relativt store forskelle i de frivilliges tidsforbrug. I storbykommunerne bruger frivillige i gennemsnit 13 timer på frivilligt arbejde om måneden. I landkommunerne ligger tidsforbruget på 15 timer om måneden, mens yderkommunerne topper med et gennemsnitligt timeforbrug på lige knap 17 timer om måneden.

Læs mere om frivillighedens geografiske landskab og find gode råd i "Videnstema #2: Frivilligheden topper i kommuner på landet"

DET EPISODISKE FRIVILLIGE ENGAGEMENT

Vi har gennem de senere år set, at det frivillige engagement er i forandring, og at flere frivillige beskriver deres indsats som episodisk. Den tendens går igen i forskning og i CFSA's undersøgelser – og i Danmark såvel som i hele Norden. I dette vidensstema undersøgte vi mulige forklaringer på denne udvikling.

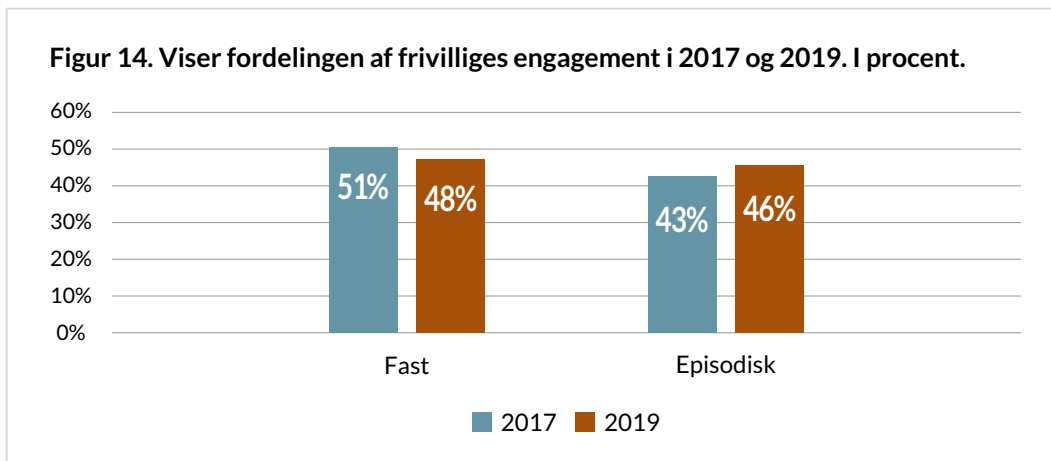
Et episodisk frivilligt engagement kan udfolde sig på flere måder – indsamler for en nødhjælpsorganisation, medhjælper på en musikfestival eller affaldssamler ved den årlige strandrydning, er typiske eksempler. Engagementet kan sagtens udspille sig i en forening eller organisation, men vil i så fald være kortvarig og begrænset til løsningen af en specifik, tidsafgrænset opgave.

I en ny rapport om civilsamfundet i Norden, der er udkommet efter vidensstemaet, viser denne tendens sig at være et udbredt fænomen – ikke kun i Danmark, men også blandt vores nordiske naboer i Finland, Færøerne, Grønland, Island, Norge, Sverige og Åland (Hjære, Nielsen og Sørensen, 2021). Tendensen udløser imidlertid en fælles bekymring blandt mange foreninger og civilsamfundsorganisationer nemlig, at det bliver vanskeligere for dem at løse deres kerneopgaver, hvis ikke de kan tiltrække stabile og faste frivillige, der kommer i foreningen på fast ugentlig eller månedlig basis. Men er der grund til bekymring?

Det umiddelbare svar er nej – og så alligevel.

Når vi ser på danske tal, så viste CFSA's befolkningsundersøgelse i 2019, at 40 pct. af befolkningen havde udført frivilligt arbejde inden for det seneste år – et niveau, der har holdt sig forholdsvis konstant de seneste 10-15 år. Det faste engagement er således stadig det mest udbredte blandt frivillige. Men når vi alligevel tager fat på temaet, er det fordi vi også ser, at mellem 2017 og 2019 er andelen af frivillige, der beskriver deres indsats som episodisk, steget med tre procentpoint samtidig med, at andelen af frivillige, der beskriver deres indsats som fast, er faldet med tre procentpoint.¹⁴ Til trods for de usikkerheder ændringerne er behæftet med – dels at forskellen kun udgør tre procentpoint (og derved ligger inden for den almindelige statistiske usikkerhedsmargin), dels at tallene er frivilliges selvrapporterede oplevelse af eget engagement – taler vi alligevel om ændringer, fordi tallene understøttes af aktuel forskning, som er udkommet de senere år (Henriksen, Strømsnes & Svedberg, 2019; Henriksen og Levinsen, 2019; Qvist, Henriksen & Fridberg, 2018).

Civilsamfundsorganisationerne bør derfor være opmærksomme på udviklingen og på de udfordringer, der kan opstå, når det frivillige engagement er i forandring. Forandringen ses ikke kun ift. til episodisk vs. fast engagement, men ift. andre parametre fx i medlemskab, timeforbrug og antallet af sammenhænge, hvori den enkelte udfører frivilligt arbejde (Qvist, Henriksen & Fridberg, 2018). Med et større kendskab til udviklingen og årsagerne hertil kan civilsamfundsorganisationerne arbejde aktivt med at tackle de udfordringer, som de oplever, der opstår, når det frivillige engagement ændrer karakter.

2017 N= 2503 | 2019 N= 1432. Hhv. 6 pct. i 2017 og 2019 har svaret "andet" til spørgsmålet om fast og episodisk engagement. Derfor summer figuren ikke til 100 pct.

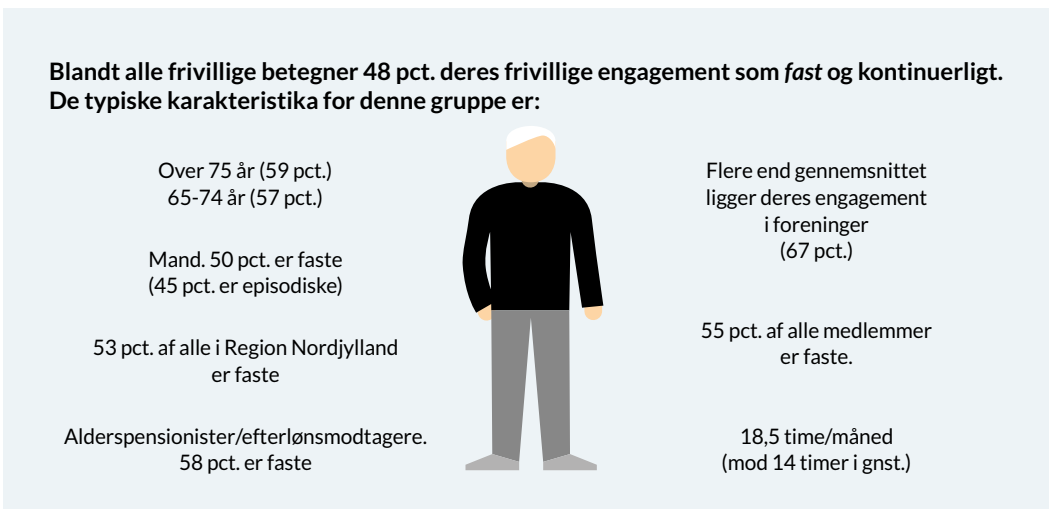
På baggrund af tal fra CFSA's befolkningsundersøgelse 2019 giver vi her en karakteristik af den faste og den episodiske frivillige¹⁵. For en uddybning af tallene, se separat metodebilag til "Videnstema #1: Flere frivillige engagerer sig i episodiske indsatser" på frivillighed.dk

Blandt alle frivillige betegner 46 pct. deres frivillige engagement som *episodisk*. De typiske karakteristika for denne gruppe er:

- 16-24 år (55 pct.). Men de episodiske udgør også en stor del af de 35-44-årige (54 pct.)
- Kvinde. 47 pct. er episodiske – men kun marginal forskel (45 pct. er fast)
- 48 pct. af alle i Region Hovedstaden er episodiske.
- Studerende. 54 pct. er episodiske
- Færre end gennemsnittet er organiseret i en forening (58 pct. Gnst: 62 pct.)
Flere er organiseret i uformelle sammenslutninger/grupperinger (13 pct. Gnst: 11 pct.)
- 61. pct. af alle ikke-medlemmer er episodiske.
- Frivillige med lavest antal frivilligtimer: 8 timer månedligt mod gnst. på 14 timer for alle frivillige.

Som nævnt er typiske eksempler på en episodisk frivillig indsats at være indsamler for en nødhjælpsorganisation, medhjælper på en musikfestival eller affaldssamler ved den årlige strandrydning. Den episodiske indsats kan også have en mere ad hoc natur, hvor man fx melder sig til at rydde op efter eller bage kager til håndboldstævnet, fordi klubben mangler ekstra hænder. Den episodiske frivillige indsats har således en umiddelbarhed eller et 'her-og-nu-behov' over sig, hvor den frivillige forpligter sig for en kort, afgrænset periode. Episodisk frivillighed omtales også som plug-in-frivillighed, mikrofrivillighed, ad-hoc frivillighed eller eventfrivillighed (Grubb, 2016; Eliasoph, 2014).

En fast frivillig indsats kan fx være ugentlig besøgsven, mentor eller familiestøtte, telefonrådgiver hver anden uge, spejderleder eller bestyrelsesmedlem. Den kontinuerlige indsats anses ofte som den traditionelle frivillighed, hvor frivillige er medlemmer af og knyttet til en forening eller organisation over en længere periode.

Tallene viser en tendens til, at unge frivillige er mest episodiske i deres engagement. Undersøgelsen viser også, at jo ældre den frivillige bliver, jo større er tilbøjeligheden til et fast engagement. Forandringen i de frivillige deltagelsesformer bekræftes også gennem de senere års forskning i foreningstilknytning og medlemskab i både Danmark og resten af Norden. (Henriksen, Strømsnes & Svedberg 2019; Henriksen 2014; Wollebæk & Aars 2014).

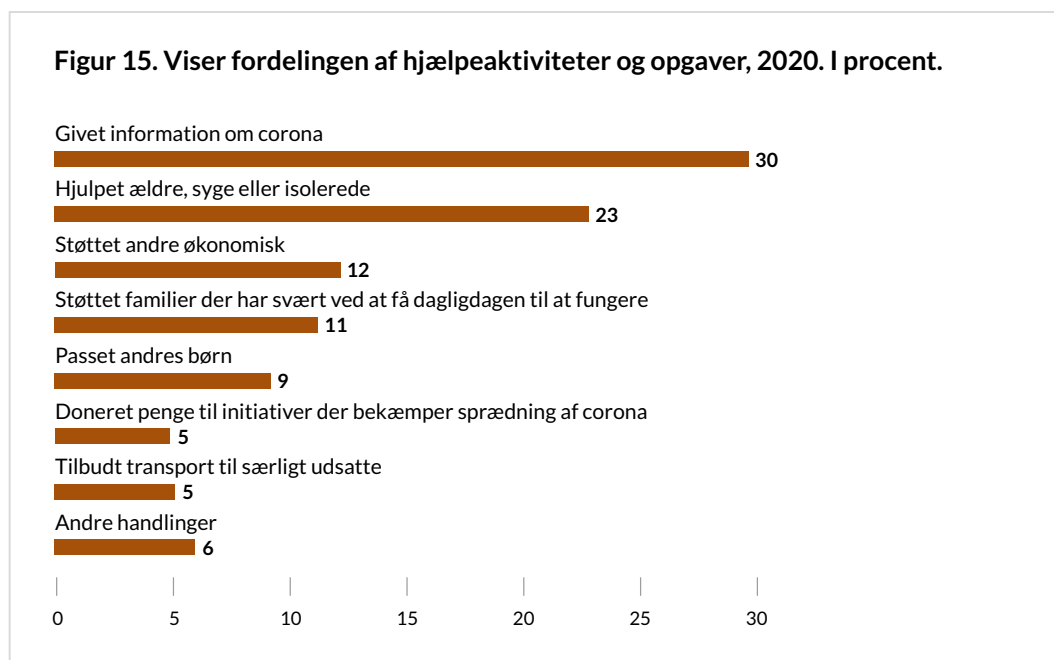
Læs mere om episodisk og fast engagement og find gode råd i Videnstema #1: Flere frivillige engageres i episodiske indsatser

FRIVILLIGHED OG HJÆLP I EN KRISETID

Coronakrisen viste, at borgerne i den grad er klar til at hjælpe deres medmennesker, når der er brug for det. Men hvem er coronahjælperne? Hvad hjalp de med, og hvad var de drevet af? Med afsæt i tal fra en stor befolkningsundersøgelse af hjælpen under corona tegnede vi i dette videnstema en profil af hjælperne og gav bud på, hvordan foreninger kan bruge viden fra coronakrisen til at udvikle det frivillige engagement.

I mange uger i foråret 2020 var foreningslivet mere eller mindre lukket ned som følge af coronakrisen. Det betød, at de opgaver, som normalt løftes af organiserede frivillige i hele landet, blev sat på pause eller måtte gentænkes. Samtidig så vi, at mennesker overalt i landet fra den ene dag til anden på egen hånd rakte ud til dem, der var særligt påvirket af og havde brug for hjælp under corona. Og netop den situation var en anledning til at undersøge den hjælp, som under normale omstændigheder er vanskelig at kortlægge. I samarbejde med Sociologisk Institut på Københavns Universitet gennemførte Center for Frivilligt Socialt Arbejde (CFSA) i 2020 en stor befolkningsundersøgelse under titlen 'Solidaritet og frivillighed i coronakrisen'. Mere end 3.000 danskere svarede på det spørgeskema, som vi udsendte sammen med Danmarks Statistik i de første uger under corona¹⁶. Det er den undersøgelse, der ligger til grund for "Videnstema #3: Samfundssind: Danskerne hjalp hinanden under corona".

Undersøgelsen viste, at over halvdelen af befolkning (54 pct.) gav hjælp til andre under den første corona-nedlukning. Som det fremgår af figur 15, spænder opgaverne vidt: Således har godt hver tredje hjulpet med at dele information og oplysninger om COVID-19 til andre (30 pct.). Mens hver fjerde har hjulpet ældre, syge, isolerede og andre personer i risikogruppen (23 pct.) med praktiske gøremål som ærinder, indkøb og hundeluftning. Men hjælpen har også taget form af telefonopkald til ensomme- og udsatte borgere og til børnefamilier, der har været udfordret på tid og overskud.

N=3.338

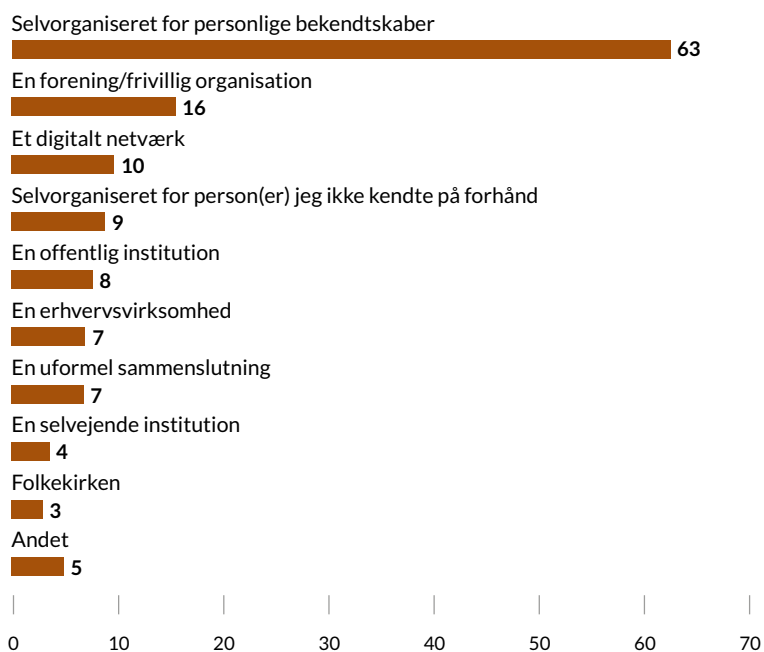
Undersøgelsen kortlagde desuden to typer af hjælpere: Dem, der hjælper i eget netværk, som ofte udfører omsorgsopgaver, og dem, der hjælper uden for eget netværk, som oftere hjælper ved at donere penge enten til coronarelaterede initiativer eller til enkeltpersoner. Med afsæt i de to typer coronahjælpere analyserede vi de særlige kendetegn ved hjælperne og den hjælp, de har givet.

HVEM ER CORONAHJÆLPERNE?

Som det fremgår af figur 16, var langt størstedelen af hjælpen selvorganiseret (63 pct.) og udført af privatpersoner, der hjalp personlige bekendtskaber (venner, familie og naboer) i deres netværk. Figur 16 viser også, at de frivillige organisationer og foreninger ikke var den primære ramme for coronahjælpen. Således var under en femtedel af hjælpen (16 pct.) organiseret gennem frivillige foreninger og organisationer.¹⁷ Denne hjælp vil vi typisk betegne som frivilligt arbejde og hjælperne som frivillige. I frivilligforskningen er fokus på det frivillige engagement, som ikke omfatter hjælp til personer i eget netværk, blandt andet fordi den form for hjælp minder om almindeligt husarbejde eller familiær omsorg¹⁸.

Figur 16. Viser coronahjælpens organisering, 2020. I procent.

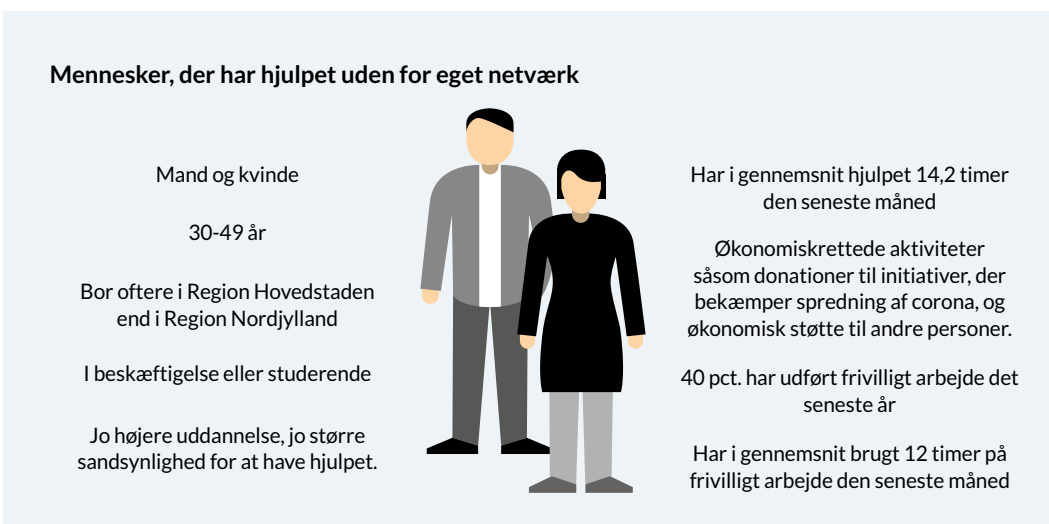
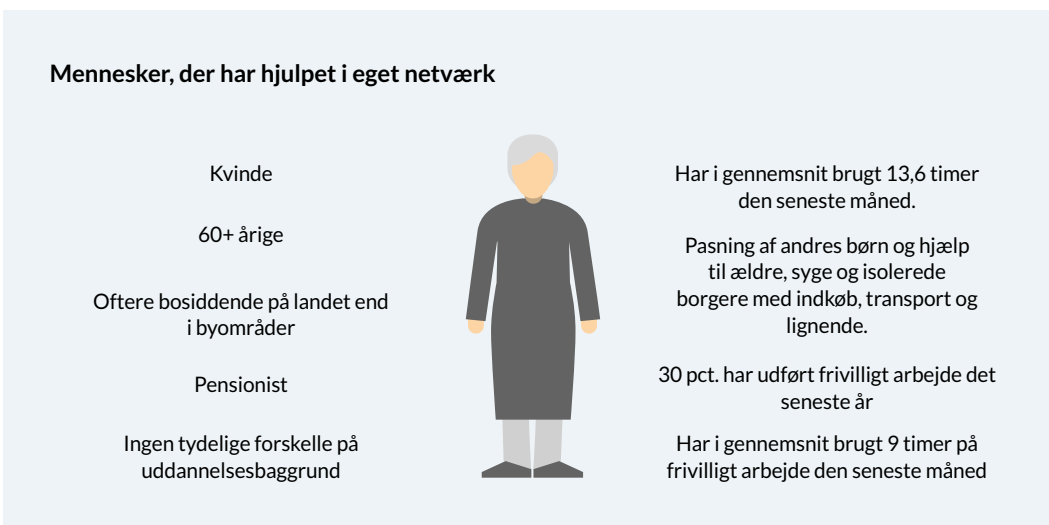
N=2.264

Men hjælpen under corona har som sagt netop været givet i eget netværk, og denne form for hjælp kan sidestilles med det, der i forskningen karakteriseres som uformel hjælp (Hermansen 2016). Forskningen på dette område viser ydermere, at den netværkshjælp, som coronahjælpen er udtryk for, ofte vil være forbundet med en relationel forpligtelse, som vi ikke finder i formaliseret frivilligt arbejde. Ifølge Hermansen skal den netværksbaserede hjælp ses som en handling udført af pligt over for den person, som hjælperen er relationelt knyttet til fx gennem et familiært eller venskabeligt bånd. Det er derfor ikke givet, at de mennesker, der har hjulpet i eget netværk under corona, vil være motiveret til uden videre at fortsætte deres engagement i et formaliseret frivilligt fællesskab, sådan som flere ellers har fremhævet det løbende under coronakrisen.

Med nærværende undersøgelse har vi fået en unik mulighed for at nærstudere hjælpen, og på den baggrund tegnede vi en profil for de to typer af hjælpere, som har været fremherskende under corona.

- Dem, der udelukket har hjulpet personlige bekendtskaber i eget netværk (venner familie, naboer).
- Dem, der har hjulpet uden for eget netværk. Denne hjælp tæller:
 - o Formaliseret hjælp organiseret gennem foreninger, frivillige såvel som offentlige organisationer, virksomheder, kirker og lignende
 - o Ikke-formaliseret hjælp organiseret gennem digitale netværk eller uformelle sammenslutninger.

Hjælperne i eget netværk udgør 44 pct. Dem, der har hjulpet uden for eget netværk udgør 46 pct. For en nærmere beskrivelse af profilerne, se særskilt metodebilag.

Kvinder er de mest ihærdige hjælpere

Den første forskel på de to profiler finder vi, når vi ser på køn og aldersfordeling. Mennesker, der har hjulpet i deres eget netværk, er hyppigere kvinder (46 pct.) end mænd (42 pct.). Blandt dem, der hjælper uden for eget deres netværk, er der ingen forskel på andelen af mænd og kvinder. Samme tendens finder vi også blandt traditionelle frivillige.¹⁹

Aldersmæssigt er der også forskel på de to profiler. Det er oftest de 60+ årige (50 pct.), der hjælper i eget netværk, men også de 50-59-årige er forholdsvis aktive (45 pct.). Alle andre aldersgrupper ligger under gennemsnittet (44 pct.). Blandt dem, der hjælper uden for eget netværk, ser vi oftest de 30-39-årige og de 40-49-årige (50 pct. for begge grupper). De 16-29-årige ligger omkring gennemsnittet (46 pct.).

I tidligere frivillighedsundersøgelser har vi set, at det især er de ældre og yngre, der lægger det største frivillige engagement, mens den midaldrende befolkningsgruppe ligger lidt lavere i statistikken. Dette har vi tidligere forklaret med, at de midaldrende har mindre tid og overskud til frivilligt arbejde i en periode af livet, hvor børn og arbejde fylder meget for de fleste (Frivilligrapporten 2016-2018). Det er derfor interessant, at netop den målgruppe i høj grad har bidraget med hjælp uden for deres eget netværk under coronakrisen. Måske fordi nedlukningen af samfundet har betydet, at alle har haft mere tid til rådighed end under normale omstændigheder.

På landet hjælper vi dem vi kender

Dem, der hjælper i eget netværk, bor hyppigere på landet (53 pct.) end i de større byområder (41 pct.). Omvendt bor dem, der hjælper uden for eget netværk, oftere i Region Hovedstaden (48 pct.) end i Region Nordjylland (38 pct.).

Fra tidligere undersøgelser ved vi, at det frivillige engagement er en smule højere på landet end i byen.²⁰ Det skyldes blandt andet, at der er flere foreninger per indbygger på landet end i byen. En anden forklaring bygger på begrebet *gensidig afhængighed*, som antages at være mere udbredt på landet end i byerne. I landområder er der større geografiske afstande, og der er sjældent det samme udbud af markedsbaserede og offentlige tilbud. Det bidrager til en større gensidig afhængighed blandt borgere på landet og øger tilbøjeligheden til at etablere frivillige fællesskaber.

Den gensidige afhængighed kan også være en del af forklaringen på, hvorfor dem, der hjælper i eget netværk, hyppigere findes på landet end i byerne. Omvendt kan vi forvente, at en mindre grad af gensidig afhængighed blandt byboer fordrer, at flere vil hjælpe personer uden for deres eget netværk. I landområderne vil indbyggerne desuden, på grund af mindre befolkningstæthed, mere naturligt blive en del af hinandens netværk. Det samme er ikke nødvendigvis tilfældet i byer med flere tusinde indbyggere. Derfor er sandsynligheden og muligheden for, at man i stedet hjælper medborgere, som man ikke kender, væsentlig større.

Uddannelse og beskæftigelse er afgørende – men ikke i forhold til hjælp i eget netværk

Blandt dem, der er i beskæftigelse, finder vi flest, der hjælper uden for deres eget netværk (49 pct.). Det samme gælder for studerende, hvor flertallet også hjælper uden for eget netværk (48 pct.). Desuden er der sammenhæng mellem uddannelse og hvor meget hjælp vedkommende udfører. Jo højere uddannelsesniveau, jo større sandsynlighed for at have hjulpet uden for eget netværk.

Fra tidligere undersøgelser af frivilligt arbejde ved vi, at der er sammenhæng mellem uddannelsesniveau og tilbøjeligheden til at udføre frivilligt arbejde. Des højere uddannelsesniveau des højere tilbøjelighed til at arbejde frivilligt. Det skyldes blandt andet sammenhængen mellem uddannelsesniveau og socioøkonomiske ressourcer, fordi begge faktorer har indflydelse på den enkeltes overskud og mulighed for at udføre frivilligt arbejde.

For dem, der hjælper i eget netværk, tegner der sig et noget andet billede. Her kan vi ikke se en sammenhæng mellem, hvem der har hjulpet og deres uddannelsesniveau. Tværtimod ligger alle uddannelsesgrupper omkring gennemsnittet med undtagelse af mennesker med en lang videregående uddannelse, der ligger en smule under. Uddannelsesbaggrund tyder således ikke på at have afgørende betydning for at yde hjælp i eget netværk.

Generelt har forholdsvis få pensionister bidraget med hjælp. Sandsynligvis fordi mange er i risikogrupper og/eller har undgået andre mennesker under coronanedlukningen. Men hvis vi udelukkende ser på dem, der hjælper i eget netværk, tegner der sig et anderledes billede: Her udgør pensionisterne faktisk den største andel (51 pct.). På trods af, at pensionister generelt var defineret som en risikogrube under corona, har mange pensionister altså alligevel hjulpet i deres eget netværk. En forklaring kan være, at tilliden til personer i ens eget netværk er større, eller at pensionister under corona var forholdsvis afskåret fra andre befolkningsgrupper og derfor måtte hjælpe hinanden i deres nære omgangskreds.

Sammenhæng mellem coronahjælp og deltagelse i frivilligt arbejde

Når vi ser på sammenhængen mellem hjælp og deltagelse i traditionelt frivilligt arbejde, er der interessante og væsentlige forskelle på de to profiler. 30 pct. af dem, der hjælper i eget netværk, har været engageret i frivilligt arbejdet det seneste år. De har i gennemsnit brugt ni timer den seneste måned på deres frivillige engagement.

For personer, der hjælper uden for deres netværk, ligger frivilligandelen på 40 pct. De har i gennemsnit brugt 12 timer den seneste måned på at arbejde frivilligt. Sandsynligheden for at have udført frivilligt arbejde er altså større blandt de personer, der under coronakrisen har hjulpet personer uden for deres eget netværk. Vi kan ikke med sikkerhed sige, at der er sammenhæng mellem at være frivillig og at hjælpe uden for eget netværk, men tallene tyder på, at den ene handling er med til at sandsynliggøre den anden.

Samtidig er det mere hyppigt, at personer, der hjælper *uden for* deres eget netværk, udfører frivilligt *socialt* arbejde. Det har 34 pct. gjort det seneste år. Kun godt hver fjerde (24 pct.), der udelukkende hjælper i deres eget netværk, har udført frivilligt socialt arbejde det seneste år. Vi ser ikke samme signifikante forskel på hjælpere i og uden for eget netværk på kultur-, idræts- og fritidsområdet.

Undersøgelsen viser altså, at personer, der hjælper uden for eget netværk, i høj grad ligner den klassiske frivillige hvad angår køn, beskæftigelse og uddannelse. Samtidig har en væsentlig større andel været engageret i frivilligt arbejde inden for det seneste år, når vi sammenligner med dem, der hjælper i eget netværk.

Det er interessant, at socioøkonomiske faktorer som uddannelsesniveau ikke ser ud til at have betydning for at have givet hjælp, når vi ser på dem, som udelukkende hjælper i eget netværk. En tendens, vi ellers ser i undersøgelser af den organiserede frivillighed. Det er i tråd med Hermansen (2016), der i sin forskning har peget på, at uformel hjælp ikke i lige så høj grad hænger sammen med personlige ressourcer (fx uddannelsesniveau) eller køn, som frivilligt arbejde gør.

Alt i alt tyder det på, at coronakrisen har motiveret en gruppe i befolkningen, som vi ikke normalt ser i det organiserede frivillige arbejde.

Læs mere om coronahjælperne og find gode råd i Videnstema #3: Samfundssind: Danskerne hjalp hinanden under corona

RELATIONEN TIL BRUGERNE PÅVIRKER FRIVILLIGES MOTIVATION

Anerkendelse er en vigtig motivationsfaktor i det frivillige arbejde. Men hvor stor betydning har brugerens anerkendelse af den frivilliges indsats egentlig for den frivilliges motivation? Det så vi på i dette videnstema, hvor vi også gav viden om, hvordan frivilliges og brugeres forskellige ressourcer påvirker samværet. Vi analyserede, hvorfor frivillige sociale relationer sommetider går i hårdknude og gav råd til foreninger, der vil arbejde med gensidig anerkendelse i relationen mellem brugere og frivillige.

At frivillige bliver motiveret af, at deres indsats er meningsfuld for dem selv, er velkendt. Til gengæld har vi ikke tidligere for alvor beskæftiget os med, hvad brugerens anerkendelse betyder for den frivilliges motivation. Med afsæt i den amerikanske sociolog Candace Clarks sympatiforskning og den befolkningsundersøgelse, som CFSA gennemførte sammen med Københavns Universitet i foråret 2020, stillede vi i dette videnstema skarpt på den *gensidige* relation mellem frivillig og bruger. Brugerens anerkendelse har nemlig stor betydning for den frivilliges motivation.

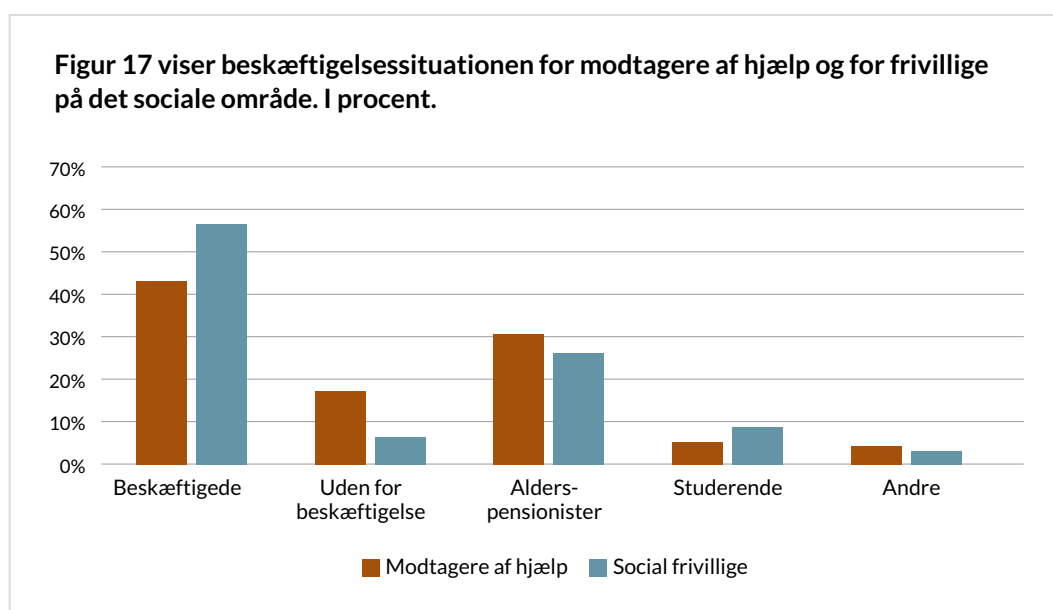
Frivillige sociale relationer er typisk karakteriseret ved, at den frivillige kommer med et overskud, mens brugeren kommer med et underskud. Brugeren har brug for hjælp, og den hjælp stiller den frivillige til rådighed gennem fx samtaler eller aktiviteter. Men den frivillige har også brug for at blive anerkendt for sin indsats for at bevare motivationen – og allerhelst af den bruger, som den frivillige har en relation til. Videnstemaets to cases fra hhv. SIND og Børns Voksenvenner illustrerede, hvor let der kan gå knuder i relationen, når den frivillige ikke oplever, at brugeren anerkender indsatsen. Ved at forstå de roller og dynamikker, der er på spil i relationer mellem frivillige og brugere, kan foreningen bedre ruste sig til at imødekomme dalende motivation hos frivillige eller til at håndtere konflikter mellem frivillige og brugere.

BESKÆFTIGELSES- OG UDDANNELSESLEVEL: DET SIGER TALLENE OM FRIVILLIGE OG BRUGERE

Mennesker med flere ressourcer er oftere frivillige, mens mennesker med få ressourcer oftere har behov for hjælp. Og vi ser således, at overførslen af sympati imellem grupper i samfundet ikke er tilfældig, men systematisk. Det bliver tydeligt, når vi dykker ned i forskellene mellem frivillige og brugeres beskæftigelses- og uddannelsesniveau.

På baggrund af den undersøgelse CFSA gennemførte i samarbejde med Københavns Universitet under corona-nedlukningen i foråret 2020, fik vi mulighed for at blive klogere på den gruppe af befolkningen, der modtager hjælp eller frivillige tilbud. Undersøgelsen fokuserede på hjælpeaktiviteter som fx hjælp til indkøb, hjælp til børnepasning, hjælp til transport samt hjælp eller støtte til at få familiens dagligdag til at fungere under corona. Der var altså tale om aktiviteter, som på mange måder afspejler de aktiviteter, som vi også finder i det frivillige sociale arbejde såsom besøgsvenner, mentorordninger og andre støtteaktiviteter. Derfor er det rimeligt at antage, at dem, der i undersøgelsen modtog hjælp, har visse ligheder med de brugergrupper, som normalt modtager frivillige sociale tilbud.

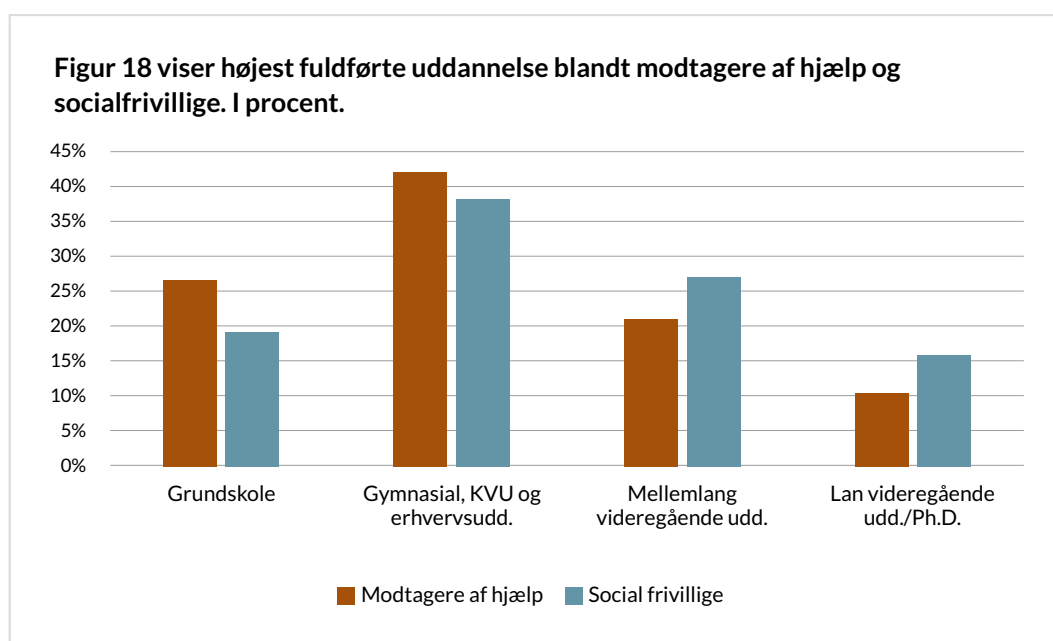
På baggrund af tal fra corona-undersøgelsen kortlagde vi to socioøkonomiske forhold: Uddannelsesniveau og beskæftigelse for henholdsvis gruppen af personer, der udfører frivilligt socialt arbejde, og for den befolkningsgruppe, som modtog hjælp under corona. I socialvidenskaben måles socioøkonomisk status ofte ved at spørge til personers nuværende beskæftigelsessituation samt deres højest gennemførte uddannelse. De to variable tegner nemlig et væsentligt billede af de økonomiske og sociale ressourcer, som et menneske har til rådighed.

Modtagere af hjælp, N=450; Social frivillige N=297

Figuren viser beskæftigelsesgraden for brugere og frivillige. Det er blandt de beskæftigede, vi finder den største andel af både frivillige og brugere. Dog ses også en forholdsvis stor forskel på de to grupper: 56 pct. af de frivillige er i beskæftigelse, mens det gælder for 43 pct. af brugerne. Det omvendte gør sig gældende for kategorien "uden for beskæftigelse", der dækker over arbejdsløse, langtidssyge og førtidspensionister: Knap hver femte af brugerne befinder sig i denne kategori, mens det kun er 6 pct. af de frivillige, som er uden for beskæftigelse. Forskellen på beskæftigede og ikke beskæftigede blandt frivillige og brugere er udtryk for, at de socioøkonomiske ressourcer er færre blandt brugerne end blandt de frivillige.

Figur 18 viser uddannelsesbaggrund for frivillige på det sociale område og for modtagere af hjælp. Figuren viser, at der er flere brugere med korte uddannelser, mens der er flere frivillige med længerevarende uddannelser.

Modtagere af hjælp, N=450; Social frivillige N=297

Det er ikke i sig selv banebrydende viden, at vi ser en ressourcemæssig forskel på frivillige og brugere. Mange brugere er netop afhængige af frivillige sociale tilbud, fordi de mangler ressourcer i deres tilværelse. Ikke desto mindre viser tallene, at der er en socioøkonomisk forskel på frivillige og brugere,²¹ som understreger Clarks teoretiske pointe om, at sympati i et samfund ikke flyder løst, men overføres systematisk fra dem med mange ressourcer til dem med færre ressourcer. Sympatien går primært fra beskæftigede til ikke-beskæftigede og fra højtuddannede til lavtuddannede grupper. I frivillige sociale tilbud ser vi således både en overførsel af sympati mellem individer, men også mellem forskellige socioøkonomiske samfundsgrupper.

Læs mere om sammenhængen mellem sympati og motivation i Videnstema #4: Tak fro hjælpen! Brugerens respons påvirker frivillige motivation

Fodnoter

- 1 "Videnstema #3: Samfundssind: Danskerne hjalp hinanden under corona" baseres på data fra en separat spørgeskemaundersøgelse udført i foråret 2020 i samarbejde Københavns Universitet og Danmarks Statistik.
- 2 I datagrundlaget for SMO'erne indgår også et udvalg af lokale foreninger uden tilknytning til landsdækkende foreninger. Det skyldes at disse lokale foreninger har karakteristika som matcher de små og mellemstore landsdækkende, og derfor er det interessant også at have disse foreninger med da de står over for mange af de samme udfordringer. I denne kategori indgår bl.a. Frivilligcentre. Se endvidere metodebilag bagerst.
- 3 Arbejdsgruppen bag civilsamfundsstrategien har udover Frivilligrådet bestået af: Frivilligcentre og Selvhjælp Danmark (FriSe), Civilsamfundets Brancheforening, Danske Handicaporganisationer og Rådet for Socialt Udsatte.
- 4 Læs mere i metodebilaget om de eksakte værdier for variablene, som er definerende for om en organisation kan karakterisere som SMO
- 5 Civilsamfundsstrategi – Forslag til en ny model for støtten til og samarbejdet med civilsamfundet, s. 27, Frivilligrådet 2021
- 6 Inddelingen i små, mellemstore og store organisationer adskiller sig fra inddelingen i Foreningsundersøgelsen og denne analyse. Datagrundlaget er desuden forskelligt, idet analysen i anbefalingerne bygger på en kvalitativ analyse med data fra i alt ni organisationer, mens analysen fra Foreningsundersøgelsen bygger på en kvantitativ analyse med data fra 181 landsdækkende og regionale organisationer.
- 7 Kurser omfatter her både interne kurser som organisationen selv afholder og eksterne kurser som organisationen ikke selv står for.
- 8 En lille metodisk obs er, at formuleringen af spørgsmålet i 2010, 2012 og 2014 var 'gensidige henvisninger' – spørgsmålet var ikke delt op som i de seneste undersøgelser.
- 9 <https://frivilligraadet.dk/lokale-frivilligraad>
- 10 <https://www.samakt.aau.dk>
- 11 Der findes dog enkelte kommunale frivilligcentre.
- 12 Gennemført af Center for Frivilligt Socialt Arbejde og præsenteret på konferencen "Frivillighed 2016 – Velfærdssamarbejde under forandring" i Vejen september 2016.
- 13 For en nærmere definition af kommunetyperne se metodebilaget til Videnstema #2 på frivillighed.dk
- 14 Hhv. 6 pct. i 2017 og 2019 har svaret "andet" til spørgsmålet om fast og episodisk engagement. Derfor summer figuren ikke til 100 pct.
- 15 OBS: Variationen i tallene er mere nuanceret, end de fremstilles i figurerne. Der er således også ældre frivillige, der engagerer sig episodisk, og yngre frivillige, der engagerer sig i faste indsats.
- 16 Danmarks Statistik har stået for dataindsamlingen. Der sendt spørgeskema ud gennem e-boks til et repræsentativt udsnit af befolkningen og suppleret med telefoninterviews (i alt 8.000 borgere). Tallene i dette videnstema bygger på 3.389 besvarelser.
- 17 Vi har set eksempler på, at organisationer som Røde Kors har oprettet hjælpenetværk, men langt det meste af hjælpen er alligevel givet til mennesker i hjælpernes personlige netværk. Når vi spørger de personer, der har modtaget hjælp under corona, bekræftes denne tendens. Godt to ud af fem angiver, at de har fået hjælp fra personlige bekendtskaber (38 pct.), mens kun tre pct. siger, at de har fået hjælp af frivillige fra foreninger og organisationer. Behovet for at frivillige sociale foreninger tilbyder hjælp til udsatte mennesker uden personligt netværk er blevet særlig tydeligt under corona, hvor netop den målgruppe har været særligt sårbare, fordi de ikke har familie, venner eller bekendte, der kan træde til, når de har brug for hjælp.
- 18 Frivilligt arbejde defineres typisk ved, at indsatsen udføres for personer, som ikke indgår i den frivilliges familie eller slægt. Man sonderer altså mellem almindelig omsorg for og hjælp til familiemedlemmer og frivilligt arbejde, hvor indsatsen er til gavn for andre end én selv, ens familie og personlige netværk. Den mest gængse karakteristik af en frivillig, der er forskningsmæssig konsensus om, kan du læse her: <https://frivillighed.dk/guides/fakta-og-tal-om-danskerne-frivillige-engagement>
- 19 Tidligere var mændene overrepræsenteret i frivilligstatistikkerne, men de senere år har kønsforskellen udlignet sig.
- 20 Videnstema #2: Frivilligheden topper i kommuner på landet, CFSA 2020.
- 21 Dog kunne man kunne forvente en endnu større forskel på socioøkonomisk status blandt frivillige og brugere. Vi ved dog fra tidligere undersøgelser, at det frivillige sociale område rummer en stor andel af frivillige uden for beskæftigelse, hvilket kan være en indikator for at den socioøkonomiske afstand mellem frivillig og bruger er mindre på det sociale område sammenlignet med for eksempel idrætsområdet (Frivilligrapporten 2016-2018).

Litteratur

Center for Frivilligt Socialt Arbejde (2011): "Den frivillige sociale indsats. Årsrapport 2010". Center for Frivilligt Socialt Arbejde.

Center for Frivilligt Socialt Arbejde (2013): "Den frivillige sociale indsats. Frivilligrapport 2012". Center for Frivilligt Socialt Arbejde.

Center for Frivilligt Socialt Arbejde (2015): "Den frivillige sociale indsats. Frivilligrapport 2014". Center for Frivilligt Socialt Arbejde.

Clausen, Mads Roke (2021a): "How Funding of Non-profit Social Organizations Affects the Number of Volunteers". VOLUNTAS: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations, 1-12, February 2021

Clausen, Mads Roke (2021b): "Transaktionsomkostninger i frivillige sociale organisasjoner". Nordisk Administrativt Tidsskrift, Vol. 98, No. 2.

de Vaus, David (2011): "Research Design in Social Research". Sage.

Eliasoph, N. (2014): "Making Volunteers. Civic Life after Welfare's end". Princeton University Press

Espersen, Helle Hygum; Fridberg, Torben; Andreassen, Asger Graa og Brændgaard, Niels Westermann (2020): "Frivillighedsundersøgelsen 2020. En repræsentativ befolkningsundersøgelse af udviklingen i danskernes frivillige arbejde". VIVE, Det Nationale Forsknings- og analysecenter for Velfærd, København.

Fehsenfeld og Ibsen (2020): "Den frivillige og den offentlige sektor – historie og italesættelse". I *Ibsen (red.): "Den frivillige kommune". Syddansk Universitetsforlag.*

Frederiksen, Morten og Grubb, Ane (2021): "Den svære samskabelse. Forventninger og praksis i samarbejdet mellem kommuner og civilsamfund". Aalborg Universitetsforlag. <https://www.samakt.aau.dk/>

Fridberg, Torben og Henriksen, Lars Skov (red.): "Udviklingen i frivilligt arbejde 2004-2012". København, SFI – Det nationale Forskningscenter for Velfærd, 2014.

Frivilligrådet (2020): "Lokalt frivilligråd. Kom godt i gang". Brovst

Frovin, Suzette og Johansen, Cathrin (red.): "Motivér den frie vilje – en antologi om fastholdelse og rekruttering af frivillige". Center for Frivilligt Socialt Arbejde, 2016.

Frovin, Suzette og Andreassen, My Gaarde (red.): "Engagement behøver plads – inspiration til mindre foreninger, der vil engagere unge". Center for Frivilligt Socialt Arbejde, 2018.

Grubb, Ane (2016): "Vi skal bare hjælpe og spise chokoladestik": - En kvalitativ undersøgelse af unge frivilliges deltagelse i en ikkemedlemsbaseret, digitalt koordineret organiseringsform af frivilligt socialt arbejde. Aalborg Universitetsforlag.

Henriksen, Lars Skov (2014): "Det civile samfund". I Greve, Bent, Jørgensen, Anja og Jørgensen, Elm Larsen: "Det danske samfund". Hans Reitzels Forlag, 2014.

Henriksen, Lars Skov, Strømsnes, Kristin & Svedberg, Lars (red.): "Civic Engagement in Scandinavia: Volunteering, Informal Help and Giving in Denmark, Norway, and Sweden". Springer. Nonprofit and Civil Society Studies, 2019

Henriksen, Lars Skov & Levinsen, Klaus (2019): "Forandringer i foreningsmedlemsskab og frivilligt arbejde" I Frederiksen, Morten (red.): "Usikker modernitet - Danskernes værdier 1981-2017". Hans Reitzels Forlag.

Hermansen, Jonathan (2016): "Intangible activities—the prevalence of informal helping in Denmark", Journal of Civil Society

Hjære, Mette (2005): "Partnerskaber – på vej mod en ny samarbejdskultur? Rapport fra et følgestudie af tre partnerskaber mellem offentlige og frivillige sociale organisationer". Center for Frivilligt Socialt Arbejde.

Hjære, Mette, Jørgensen, Helene Elisabeth Dam og Sørensen, Malthe Lindholm (2018): "Tal om frivillighed i Danmark". Frivilligrapport 2016-2018, Center for Frivilligt Socialt Arbejde.

Hjære, Mette, Nielsen, Birgitte Urban og Sørensen, Malthe Lindholm (2021): "Civilsamfundet i Norden. Indsigter fra otte nordiske forskere om civilsamfundets rolle på velfærdsområdet". Center for Frivilligt Socialt Arbejde.

Ibsen og Levinsen (2017): "Kommunale institutioners samarbejde med foreninger og frivillige. Omfang, holdninger og udfordringer". Movements, 2017:1, Syddansk Universitet.

Ibsen, Bjarne (red.): Den frivillige kommune. Samspillet mellem den frivillige og offentlige sektor". Sydansk Universitetsforlag 2020.

Rathlev, Jakob, Hermansen, Jonathan og Bay, Hans (2017): "Dataindsamling". I: Frederiksen, Morten, Gundelach, Peter og Nielsen, Rikke Skovgaard (red.): Survey – Design, stikprøve, spørgeskema, analyse. Hans Reitzels Forlag 2017.

Qvist, H-P., Henriksen, L. S., & Fridberg, T. (2018): "The Consequences of Weakening Organizational Attachment for Volunteering in Denmark, 2004-2012". European Sociological Review, 34(5).

Wollebæk Dag & Aars Jacob: Har de vokst det av seg? Generasjonsog livsfaseforklaringer på ungdoms holdninger til frivillig organisering I: Tidsskrift for Ungdomsforskning, nr. 11 (1), 2014.

Metodebilag

Foreningsundersøgelsen

Dataindsamlingen til Frivilligrapportens foreningsundersøgelse er gennemført af Center for Frivilligt Socialt Arbejde i maj og juni 2021.

Spørgeskema

Formålet med foreningsundersøgelsen er dels at give et indblik i udviklingen i foreningernes organisering og udvikling af frivilligt socialt arbejde over tid. Dels at give et her-og-nu-billede af engagement og prioritering af frivilligheden i landets foreninger på velfærdsområdet. Herunder endvidere med den mulighed at afdække nye tendenser og trends gennem enkeltstående tematiske analyser.

Spørgsmålene i foreningsundersøgelsens spørgeskema er baseret på tidligere runder af Frivilligrapport (2010, 2012, 2014, 2018). Enkelte spørgsmål er blevet tilpasset for at sikre en tidssvarende ordlyd og svar kategorier. Der er ydermere tilføjet en række nye spørgsmål, som ikke tidligere har været anvendt.¹ Disse nye spørgsmål kan imidlertid ikke sammenlignes direkte med tidligere besvarelser. Derfor er denne sammenligning undladt, indtil der i fremtidige undersøgelser vil være datagrundlag til sammenligning af disse nye spørgsmål og formuleringer.

I de følgende afsnit redegøres for, hvordan undersøgelsen er designet og analyseudvalget blevet til.

Sampling og population

Undersøgelsens population er frivillige sociale organisationer i Danmark. Til denne kategori medregner vi foreninger, selvejende institutioner, fonde samt uformelle grupperinger, der arbejder med sociale, sundhedsmæssige, humanitære og almennyttige aktiviteter i Danmark.

Der findes ikke et register eller en samlet oversigt over foreninger i Danmark. Det betyder, at en repræsentativ og kortlæggende undersøgelse af frivillige sociale foreninger er vanskelig at gennemføre.

Styrken ved foreningsundersøgelsens datagrundlag er, at det baserer sig på CFSA's Foreningsportal, hvor en faglig medarbejder validerer og visiterer foreninger til portalen og systematisk følger og indhenter opdateret information og data om landsdækkende og regionale frivillige sociale foreninger.

Det er imidlertid langt sværere at indfange *lokale* frivillige sociale foreninger. Dette forsøger vi i denne foreningsundersøgelse at imødekomme ved at udvælge 10 kommuner på tværs af landet og systematisk screene kommunerne for lokale frivillige sociale foreninger som foreningsundersøgelsen efterfølgende er sendt ud til. Screeningen er foregået ved hjælp af Frivilligcentre og Selvhjælp Danmarks medlemslister eller kommunernes sociale vejvisere, hvor bl.a. foreninger, der modtager §18-midler optræder. De 10 kommuner er udvalgt på baggrund af en række kriterier:

- To kommuner pr. region
- En kommune med frivilligcenter og en kommune uden frivilligcenter pr. region
- Én bykommune og én landkommune pr. region
- Så vidt muligt en variation i høj og lav befolkningstæthed

Følgende kommuner blev udvalgt: Aalborg, Vesthimmerland, Viborg, Norddjurs, Svendborg, Ringkøbing-Skjern, Maribo, Næstved, Herlev og Frederiksberg.

¹ Specifikke spørgsmål fra spørgeskemaet kan rekvireres fra Center for Frivilligt Socialt Arbejde.

Dataindsamling, besvarelser og repræsentativitet

Foreningsundersøgelsen er gennemført som spørgeskemaundersøgelse ved hjælp af online survey-platformen Analyzer. Datagrundlaget er baseret på de ovennævnte lister med mailadresser fra foreninger og organisationer på det frivillige sociale område i Danmark.

Undersøgelsen er gennemført i perioden 28. maj 2021 til 26. juni 2021. Spørgeskemaet er sendt til ansatte og frivillige i foreningerne på baggrund af de oplyste kontaktemailadresser fra hhv. Foreningsportalen og rekvirerede kontaktoplysning på lokalforeninger.

Vi har eftersat data for outliers, dubletter, fejlindtastninger samt besvarelser, der efter dataindsamlingen viste sig at være uden for undersøgelsens population.

Spørgeskemaet er udsendt til 1.328 respondenter fordelt på:

- 625 landsdækkende og regionale sociale foreninger oplyst gennem Foreningsportalen
- 703 lokale sociale foreninger identificeret gennem screening af 10 udvalgte kommuner.

I alt har 528 besvaret spørgeskemaet, hvoraf 240 delvist har besvaret spørgeskemaet.

794 har ikke svaret og 6 har ikke ønsket at deltage i undersøgelsen. Dette giver en samlet svarprocent på 39,7 pct.

I analysen er hver besvarelse betraget som en observation, og hver besvarelse afspejler en forening.

Da vi ikke kender den fulde population af frivillige sociale foreninger og organisationer i Danmark er det vanskeligt at sikre et sample som er repræsentativt. Af samme grund er der relativt få undersøgelser af foreninger i Danmark og endnu færre om frivillige *social*e foreninger. Behovet for viden bliver ikke mindre af den grund. Derfor har Center for Frivilligt Socialt Arbejde, i regi af Frivilligrapporten, hver andet-tredje år siden 2010 gennemført en foreningsundersøgelse med udgangspunkt i den viden om frivillige sociale organisationer, som eksisterer. Samtidig har vi gennem alle årene stræbt mod repræsentativitet ved at tage udgangspunkt i Foreningsportalen, som er den største og bedst valideret database over landsdækkende frivillige sociale foreninger og organisationer i Danmark. I år har vi ligeledes stræbt mod repræsentativitet ved at gå mere systematisk til værks i udvælgelsen af lokale foreninger.

Kategorisering af Små og Mellemstore landsdækkende Organisationer (SMO'er)

En stor del af foreningsundersøgelsen omhandler de små og mellemstore landsdækkende og regionale frivillige sociale organisationer. I nedenstående redegøres for definitions kriterier og kategorisering af disse organisationer.

Ud fra en systematisk analyse af foreningsundersøgelsens data har vi udvalgt tre kvantitative faktorer, der på forskellig vis er indikatorer på ressourcer og kapacitet i organisationerne:

- Årlig indkomst: → Indikator for organisatorisk styrke og handlerum.
- Antallet af ansatte på ordinære vilkår: → Indikator for menneskelige ressourcer og kapacitet til fx fundraising, interessevaretagelse, udvikling/støtte af frivillig og kerneopgave, (strategisk)ledelse.
- Antallet af lokalafdelinger: → Indikator for geografisk udbredelse og størrelse.

Der er uden tvivl flere faktorer og andre måder at afgrænse og definere SMO'erne på. Vi kunne fx have brugt antal årsværk i stedet for antal ansatte, men idet datagrundlaget for antal ansatte var større, valgte vi denne variabel frem for antal årsværk. Vi kunne også have valgt en faktor med antal frivillige eller medlemmer, men disse er også fravalgt. Igen på grund af datagrundlaget, men også fordi antal frivillige ikke nødvendigvis er retvisende for en organisations størrelse og kapacitet. Det gælder fx selvejende institutioner, der kan have en høj årlig indkomst og mange ansatte, men samtidig få eller ingen frivillige tilknyttet. Det er vigtigt at fastslå, at ovenstående definition derfor ikke er definitiv.

En organisation indgår i kategorien af SMO'er, hvis én eller flere af de tre følgende faktorer gør sig gældende for organisationen:

- en årlig indkomst mellem 100.000-5.000.000 kroner
- mellem 0 og op til 7 ansatte på ordinære vilkår
- mellem 0 og op til 13 lokalafdelinger.

De eksakte værdier for de tre faktorer (13 eller færre lokalafdelinger, 7 eller færre ansatte, under 5.000.000 kr. i indkomst) er fastsat ved hjælp af en eksplorativ tilgang til foreningsundersøgelsens data. Ved at betragte fordelingerne af ansatte, lokalafdelinger og indkomst blandt regionale og landsdækkende foreninger i en række frekvenstabeller, har det været muligt at sætte en skæringsgrænse og gruppere foreningerne.

Som det var tilfældet med udvælgelsen af de tre faktorer, er skæringsgrænsen for, hvad der er en stor organisation eller en SMO heller ikke definitiv. Vi har ligeledes anvendt en eksplorativ tilgang til at fastsætte denne. I første omgang forsøgte vi at skære ved medianen således, at de øvre 50 pct. af værdierne for de tre variable (årlig indtægt, antal ansatte og antal lokalafdelinger) blev kategoriseret som store organisationer og de nedre 50 pct. som SMO'er. I anden omgang forsøgte vi at skære data ved 90 pct., således at de øvre 10 pct. blev kategoriseret som store og de resterende 90 pct. som SMO'er.

Vi har imidlertid valgt at skære ved 3. kvartil, således at værdierne for de øvre 25 pct. af organisationerne karakteriseres som store og de nedre 75 pct. som SMO'er. Denne skæring vurderede vi havde den bedste repræsentation af organisationer, som vi betragter som små eller mellemstore.

Der findes ikke nogen objektive kriterier, som kan fastsætte, hvorvidt en organisation er stor eller lille. Derfor har vi i analysen af de landsdækkende og regionale organisationer været nødt til at fastsætte egne kriterier som naturligvis kan diskuteres – samtidig er det også vanskeligt at forstille sig en universel grænse for hhv. en stor eller lille organisation. En sådan inddeling og forsimpning af organisationers virkelighed vil nok altid være til debat.

I sidste ende handler fordeling af stor og lille også om organisationernes egen opfattelse af deres størrelse. Vores ønske har været at sortere de større organisationer fra og derefter betragte de menneskelige og økonomiske ressourcer blandt de landsdækkende og regionale organisationer, der ikke befinder sig i "toppen" af frekvenstabellerne – og i den forstand scorer højt på årlig indkomst, antal ansatte og antal lokalafdelinger. Denne "top" er, som beskrevet, sat ved 3. kvartil, da vi her kan se, at de øvre 25 pct. af organisationerne er med til at trække gennemsnittet op blandt de resterende 75 pct. af organisationer, når vi betragter deres økonomi, kapacitet og menneskelige ressourcer samlet set.

Endelig er der også fastsat en nedre grænse, således at organisationer uden ansatte og med årlige indkomster på under 100.000 kr. sorteres fra SMO-kategorien. Dog skal begge kriterier være gældende samtidig. Foreninger med én enkelt ansat og indkomst under 100.000 kr. vil således stadig indgå i SMO-kategorien.

Metodebilag

Kommuneundersøgelsen

Dataindsamlingen til Frivilligrapportens kommuneundersøgelse 2021 er gennemført af Center for Frivilligt Socialt Arbejde i september 2021.

Spørgeskema

Formålet med kommuneundersøgelsen er dels at give et indblik i udviklingen i kommunernes engagement i og prioritering af frivilligt socialt arbejde over tid dels at give et her-og-nu-billede af engagement og prioritering af frivilligheden i landets kommuner. Herunder endvidere med den mulighed at afdække nye tendenser og trends gennem enkeltstående tematiske analyser.

Spørgsmålene i kommuneundersøgelsens spørgeskema er baseret på tidligere runder af Frivilligrapport (2010, 2012, 2014, 2017). Enkelte spørgsmål er blevet tilpasset for at sikre en tidssvarende ordlyd og svarkategorier. Der er ydermere tilføjet en række nye spørgsmål, som ikke tidligere har været anvendt.² Disse nye spørgsmål kan imidlertid ikke sammenlignes direkte med tidligere besvarelser, hvilket derfor er undladt.

Dataindsamling

Undersøgelsen er gennemført som spørgeskemaundersøgelse ved hjælp af online survey-plattformen Analyzer. Datagrundlaget er baseret på hele populationen, som er alle landets 98 kommuner.

Undersøgelsen er gennemført i perioden 1. september 2021 til 28. september 2021.

Kommuneundersøgelsen bygger på svar fra én centralt placeret medarbejder pr. kommune, der har samarbejdet med det frivillige sociale område som arbejdsfelt, typisk den kommunale frivilligkonsulent. Spørgeskemaet er sendt til alle landets 98 kommuner. Der er således udsendt et spørgeskema til hver kommune, adresseret direkte til de relevante medarbejdere.

² Specifikke spørgsmål fra spørgeskemaet kan rekvireres fra Center for Frivilligt Socialt Arbejde.

Databehandling, besvarelser og repræsentativitet

I alt har 63 kommuner deltaget i spørgeskemaundersøgelsen, hvoraf 11 delvist har besvaret spørgeskemaet. 35 kommuner har ikke svaret på spørgeskemaet, hvilket giver en samlet svarprocent på knap 64 pct.

De 63 kommuner som har besvaret spørgeskemaet er fordelt blandt alle regioner og repræsenterer bredt på tværs af kommunetyper³ som det fremgår af nedenstående.

Kommunetype	I hele Danmark	Antal besvarelser i undersøgelsen	Pct.
Storbykommuner	4	4	100
Bykommuner	31	18	58
Mellemkommuner	17	11	65
Landkommuner	30	18	60
Yderkommuner	16	12	75
I alt	98	63	64

Det havde været ønskværdigt med en højere svarprocent, men den pæne spredning af besvarelser på tværs af landets kommuner er med til at sikre en højere grad af repræsentativitet på trods af kommuneundersøgelsens design, der lider under den bias, at er én enkel repræsentant fra hver kommune angiver svar på vegne af hele kommunens arbejde med den frivillige sociale sektor.

I databehandling og analyse er én kommune betraget som én observation. I analyser, hvor resultater sammenlignes over tid, er der i visse tilfælde ikke overensstemmelse mellem alle kommuner på tværs af de pågældende år. Grundet det lave N (det faktum, at der kun findes 98 kommuner i Danmark, dvs. N=98), kan dette medføre en statistisk usikkerhed.

³ Inddelt jf. Socialpolitiskredgørelse 2017

Metodebilag

Befolkningsundersøgelsen

Dette bilag beskriver forskellige metodiske forhold i forbindelse med dataindsamlingen til Frivilligrapportens befolkningsundersøgelse 2019. Dataindsamlingen er gennemført af Epinion på vegne af Center for Frivilligt Socialt Arbejde i marts og april 2019.

Spørgeskema

Formålet med befolkningsundersøgelsen er dels at give et indblik i udviklingen i frivilligt arbejde over tid samt at give et her-og-nu-billede af frivilligheden i Danmark med mulighed for at afdække nye tendenser og udfordringer gennem temaanalyser.

Spørgsmålene i befolkningsundersøgelsens spørgeskema er baseret på tidligere runder af Frivilligrapporten (2010, 2012, 2014, 2017) samt Frivilligundersøgelsen, gennemført i 2004 og 2012 i regi af Netværk for forskning i civilsamfund og frivillighed (Fridberg og Henriksen 2014). Enkelte spørgsmål er blevet tilpasset for at sikre en tidssvarende ordlyd og svarkategorier. Der er ydermere tilføjet en række nye spørgsmål, som ikke tidligere har været anvendt.⁴

Dataindsamling

Undersøgelsen er todelt og gennemført som webinterview på Epinions Danmarkspanel samt telefoninterviews via Epinions Call-Center. Dataindsamlingen på web (CAWI) er baseret på et tilfældigt udtræk af panelister, der er repræsentativt for den danske befolkning på køn, alder, region og uddannelse og gennemført i perioden 20. marts 2019 til 5. april 2019. Undersøgelsen er gennemført blandt danskere over 16 år. Dataindsamlingen via telefon (CATI) baserer sig på et tilfældigt udtræk af danske telefonnumre og er ligeledes repræsentativt for den danske befolkning på køn, alder, region og uddannelse og gennemført i perioden 18. marts 2019 til 28. marts 2019. Undervejs er der blevet anvendt kvoter i dataindsamlingen (præstratificering), således at analyseudvalget kommer så tæt på populationen som muligt. Med kvoter skal forstås, at stikprøven designes, så den matcher fordelinger i befolkningen med hensyn til køn, alder, geografi og uddannelse. Efter dataindsamlingen er data ydermere blevet 'krydsvejet' på baggrund af samme parametre, så det matcher den danske befolkning mere præcist.

Frafald og repræsentativitet

I alt har 3.084 personer deltaget i webinterviewet, mens 503 personer har deltaget i telefoninterview. Det giver et samlet analyseudvalg på 3.587 personer.

Epinion har foretaget en frafaldsanalyse for web-delen af undersøgelsen. Her har det været muligt at sammenligne de gennemførte webinterviews med dem, der er faldet fra efter at have påbegyndt interviewet. Frafallsanalysen tyder ikke på, at der er sket et systematisk frafald blandt bestemte grupper i undersøgelsen.

⁴ Specifikke spørgsmål fra spørgeskemaet kan rekvireres fra Center for Frivilligt Socialt Arbejde.

For telefointerviewene har det ikke været muligt at foretage en tilsvarende frafaldsanalyse, idet baggrundoplysninger om respondenterne ved denne metode er sparsomme sammenlignet med oplysninger om respondenterne i webpanelet. Dette skyldes, at webundersøgelsen er baseret på et stort panel af personer, som Epinion kender oplysningerne på, mens respondenterne i telefonundersøgelsen baserer sig på tilfældigt udtrukne telefonnumre, hvilket ikke giver information om køn, alder, uddannelse og region. Epinion anslår, at der for telefoninterviewene har været cirka 1/3 nægttere, hvilket ligger inden for det forventelige.

For at sikre en så præcis repræsentativitet som muligt er der anvendt kvoter for begge stikprøver (CAWI og CATI), og efterfølgende er data vejret med hensyn til køn, alder, region og uddannelse på baggrund af nationale fordelinger, hentet fra Danmarks Statistik.

Brug af kombineret CAWI og CATI

Danmarkspanelets deltagere har besvaret spørgeskemaet i den webbaserede udgave af undersøgelsen (CAWI) og telefonnummer-udtrukne personer, der ikke kommer fra panelet, har deltaget i den telefonbaserede udgave af undersøgelsen (CATI).

Når vi ser nærmere på data, finder vi ikke store forskelle på resultaterne i CATI og CAWI. Eksempelvis er andelen af frivillige blandt deltagere i CATI 41 pct. og i CAWI 40 pct.

Det er som udgangspunkt positivt at anvende mixed modes, idet vi kan indfange forskellige respondentgrupper, der ellers kan være svære at nå - men paneldeltagernes incitamenter kan risikere at påvirke deres besvarelser/deltagelse. Det samme gælder følsomme spørgsmål, som kan påvirke besvarelserne forskelligt for respondenter, der besvarer skemaet telefonisk (interviewerbias) og for respondenter, der besvarer et online spørgeskema (de Vaus 2011:185; Rathlev m.fl. 2017:68ff).

Mere konkret er det for denne undersøgelse relevant at nævne, at deltagelse i et panel for nogen kan betragtes som en frivillig opgave. Det kan skabe en skævhed, idet man kan antage, at paneldeltagerne derfor er mere positivt indstillede over for frivilligt arbejde og muligvis udfører mere frivilligt arbejde end gennemsnittet af den danske befolkning.

Dermed er der risiko for, at der opstår en skævhed i repræsentativiteten og validiteten, undersøgelsens emne taget i betragtning. Selvom data vejes på baggrund af køn, alder, uddannelse og region, kan der godt være forskelle, som ikke indfanges af disse fire parametre.

Eksempelvis er det generelt svært at få unge til at deltage i undersøgelser, der forudsætter, at man har og tjekker sin e-mail. Det er Epinions erfaring, at det gør de unge sjældnere end ældre målgrupper. Derfor kan det antages, at den gruppe af unge, som vælger at deltage i panelet, har en særlig profil og motivation, der muligvis adskiller sig fra andre unges ved at være mere tilbøjelige til at læse e-mails og deltage i spørgeskemaundersøgelser. Hvorvidt det har en betydning for denne undersøgelses emne, er svært at sige.

En udfordring ved CATI som dataindsamlingsmetode er, at der kan forekomme interviewerbias, hvilket betyder, at intervieweren påvirker respondentens besvarelse i større eller mindre grad. Denne udfordring eksisterer ikke for CAWI, eftersom denne metode udelukkende foregår ved hjælp af en internetbaseret platform, hvor respondenter blot møder et digitalt spørgeskema på skærmen. Webpaneler har desuden den udfordring at paneldeltagere i visse tilfælde over tid kan påvirkes af deres hyppige deltagelse i spørgeskemaer og derfor blive mindre repræsentative ift. populationen (Rathlev m.fl. 2017:55ff). Epinion har imidlertid indarbejdet en række tiltag, som kan være med til at minimere denne risiko. Herunder eksempelvis karantænerregler.

Metodebilag

Videnstemaer

Foruden ovenstående er der til hvert af de fire videnstemaer separate metodebilag, der udfolder det konkrete metodearbejde. De fire metodebilag kan tilgås på frivillighed.dk eller i nedenstående links.

Metodebilag Videnstema #1: Flere frivillige engagerer sig i episodiske indsatser

Metodebilag Videnstema #2: Frivilligheden topper i kommuner på landet

Metodebilag Videnstema #3: Samfundssind: Danskerne hjalp hinanden under corona

Metodebilag Videnstema #4: Tak for hjælpen! Brugerens respons påvirker frivilliges motivation

Center for Frivilligt Socialt Arbejde

Center for Frivilligt Socialt Arbejde (CFSA) blev i 1995 oprettet som et selvejende statsligt udviklings- og videnscenter om frivillighed og civilsamfund på velfærdsområdet. Gennem kurser, rådgivning og konsulentbistand støtter vi frivillige, bestyrelser og ansatte medarbejdere i foreninger, frivillige organisationer, initiativer samt kommuner og regioner i deres arbejde med at udvikle og styrke den frivillige sociale indsats i hele Danmark. Vi gennemfører analyser og undersøgelser af frivillighed og civilsamfund på velfærdsområdet, og formidler aktuel viden om frivillighed fra både forskning og praksis.

Læs mere om os på vores hjemmeside www.frivillighed.dk

Det frivillige sociale engagement i Danmark

Frivilligrapport 2019-2021

Frivilligrapport 2019-2021 belyser en række af de arenaer, hvor danskernes frivillige engagement og det sociale arbejde i Danmark er i spil. Som de forrige frivilligrapporter (2010, 2012, 2014 og 2016-2018) undersøger Frivilligrapport 2019-2021 det frivillige engagement i henholdsvis frivillige sociale organisationer, kommuner og i befolkningen. Rapporten giver et indblik i kommunernes samarbejde med såvel frivillige som frivillige sociale organisationer, og vi bringer et uddrag fra de fire videnstemaer om danskernes frivillige engagement, som CFSA har udgivet i perioden. Videnstemaerne belyser, hvordan danskernes engagement udfolder sig, og hvilken betydning engagementet har for frivillige organisationers muligheder for at rekruttere, fastholde og motivere.

Der er i disse år stigende efterspørgsel efter de frivillige sociale foreningers arbejde, ligesom der er et bredt ønske om, at foreningerne skal bidrage til at styrke velfærden for sårbare og udsatte mennesker i Danmark. Samtidig ser vi i både undersøgelser og i CFSA's arbejde med foreningerne, at de små og mellemstore landsdækkende foreninger er udfordret af begrænsede ressourcer. Med tal fra undersøgelsen af de frivillige sociale foreninger stiller vi i Frivilligrapport 2019-2021 derfor skarpt på den udfordring, som de små og mellemstore landsdækkende foreninger oplever, at de står overfor.